

2018/8

BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK
FOLYÓIRATA

HAJÓ
A PARKOLÓ-
TENGERBEN
Ferihegyi szálloda

HAJÓS ALFRÉD
HÁZASSÁGA
Emancipáció

MOHOLY-NAGY
SZERELME
Hulló falevél

MODERN
HIEROGLIFÁK
Lówy Árpád
köszöntése

Sétálunk,
sétálunk

A sercli evolúciója

TARTALOM

ÉPÍTETT VILÁG

Hajó a parkolótengerben 2

Bojár Iván András

Színes villamosokat
színes kocsiszínbe! 4

Bán Dávid

EMANCIPÁCIÓ

Hajós Alfréd házassága 8

Kő András

HULLÓ FALEVÉL

Moholy Nagy szerelme 12

Farbaky Péter

FORTEPAN BUDAPEST 16

SÉTÁLUNK, SÉTÁLUNK

A sercli evolúciója 18

Horváth Júlia Borbála

Simplicissimus Budapestje 20

Modern hieroglif emlék
egy múzeumi műhelyből 22

Gaboda Péter – Molitorisz Pál

MÁS KOR – MÁSKÉNT

Hurrá, utazunk! 26

Elek Lenke

Podmaniczky-díj 2018. 29

Kányádi Sándor: Hiúság 29

Elment Kema 30

Okinawa Mi Amor –
Szerelmem Okinawa 30

Mesetábor 30

Munkahelyi zaklatás kastélyban –
A Figaro házassága Szentendrén 30

Zappe László

SZOBORPARKÓR

Szondikálás 32

Jolsvai András

BUDAPEST *Szent Gellért rakpart 1., 2018. 08.05. 15:10*

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

Pro Cultura Urbis díj 2007

XLI. évfolyam, 8. szám

megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945–1947

Szerkesztő: Némethy Károly,
Lestyán Sándor

IV–XXVI. évfolyam: 1966–1988

Szerkesztő: Mesterházi Lajos,
Fekete Gyula, Vargha Balázs,
Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olvasószerkesztő

és e szám szerkesztője:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

Angelus Róbert, Buza Péter,**Hidvégi Violetta,****Kirschner Péter,****N. Kósa Judit** (publicisztika),**Saly Noémi,****Sándor P. Tibor** (archív fotó),**Török András**

(Simplicissimus Budapestje)

Facebook oldalunk szerkesztője:

Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye

a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

budapestfolyoirat@summa-artium.hu

www.budapestfolyoirat.hu

Kiadja a Summa Artium Nonprofit Kft.

Felelős kiadó: Török András

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

Telefon és fax: 318-3938

Lapigazgató: Szűcs Andrea

A BUDAPEST partnere

a Városháza Kiadó

Kiadóvezető: Csomós Miklós

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.

Telefon: 411-5000

Terjesztés: Magyar Posta

Reklamáció: 318-3938

Tördelés: Görög Gábor

Nyomdai munka: Pharma Press Kft.

1033 Budapest, Szőlőkert utca 4/a

Telefon: 577-6300, fax: 577-6362

ISSN: 1785-590X

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

Címlapon:

A sercli evolúciója

(18. oldal)

Fotó: RIC

A hátsó borítón:

Modern hieroglif emlékek egy múzeumi műhelyből

(22. oldal)

BUDAPEST

még nem is volt Budapest, csak Pest és Buda, amikor már jobbra ugyanúgy ünnepelte a város Szent István napját, mint ma. Ha úgy százötven évvel visszaforgatnánk az idő kerekét, felettebb otthonosan éreznék magunkat az akkori augusztus huszadikákon, már ami az ünnep hangulatát illeti. Mert bár csodálkozva látnánk, hogy a Szent Jobb-körmenet a budai Vár területén zajlik, nem Pest központjában – elvégre a becses ereklyét akkor a királyi palota Zsigmond-kápolnájában őrizték, nem a még el sem készült Bazilikában –, s hogy a jónép zsákban futással, póznamászással, sőt disznókon való vágtazással mulattatja magát, a lényeg azért mégiscsak ugyanaz volt, mint ma. Egy vidám ünnep, amikor búcsút lehet venni a nyártól.

Nincs igazán nagy különbség aközött, hogy az ember nyárson forogtatt (és persze végül félig nyersen maradó, ezért sok sörrel leöblített) ökörral, esetleg lacipecsenyével, tormás virslivel, mézeskaláccsal és sós pereccel köszönti-e az államalapító királyt, vagy rétesel, töki pomposzal, netán az ország tortájával, sőt cukormentes tortájával. Az élmény ugyanaz: sétálni a városban, mustrálni az árusok portékáját – akkoriban vásárt, ma Mesterségek Ünnepét szerveznek a fafaragóknak, gyertyaöntőknek, bőrösöknek és csizmadiáknak –, és enni, inni pukkadáig. Ami a kiegyezés után várost elborító lacikonyha-regiment volt, az ma a Magyar Ízek utcája véges-végig a budai Duna-parton.

Ezen a napon a szebbik arcát mutatja az országnak Budapest: nem véletlen, hogy ahogy régen, úgy még ma is viszonylag sokan látogatnak el „Szentistvánra” a fővárosba. Igaz, ma már aligha mérhető százazrekben a felránduló vidékiek száma, de az is tény, hogy rég nem kínál az államvasút kedvezményes vagy egyenesen félárú „kéjvonatot” az élményre éheseknek. Van viszont ehelyett ingyenesen látogatható Parlament a falai között őrzött, Szent Istvánnak tulajdonított koronával, tisztavatás az Országháza előtt, este pedig pompás tűzijáték zeneszóval.

Apropó tűzijáték: nincs azon mit csodálkozni, hogy a mai augusztus huszadikák nemcsak a boldog béke-idők népnünnepéit, hanem a zivatáros „rövid” huszadik század átpolitizált ünnepeinek túlélő maradványait is magukban hordozzák. A történelem már csak ilyen, semmi sem múlik el nyomtalanul. A tűzijáték például a húszas évek közepén vált az ünnep elválaszthatatlan részévé, akkor, amikor Gálos Kálmán idegenforgalmi szakember javaslatára a főváros megpróbálta az irredenta küzdelem szolgálatába állítani a Szent István-hétté terebélyesített, világivá áthangszerelt ünnepnapot. A magyarsággal szemben elkövetett tragikus igazságtalanságra volt hivatva felhívni a külföld figyelmét a Nagy-Magyarországot és Nem, nem, soha! feliratot formázó esti illumináció csakúgy, mint a gyöngyösbokrétás népnünnepély vagy a Falu Szövetség Nemzeti Búzaünnep, amelynek keretében népviseletbe öltözött fiatalok adtak át pántlikás búzakoszorút a királyi palota udvarán Horthy Miklós kormányzóknak. S ha mindez nem lett volna elég, hát a külföld azt is megfigyelhette, az összetartó magyarság miként ünnepli a Magyar Anyák Nemzeti Ünnepevé nyilvánított Szentistvánkor a sokgyerekes édesanyákat a Nemzeti Múzeum előtt.

A második világháború után persze fordult a kocka, az ünnep nevéből előbb a Szent, aztán az István tűnt el, 1950 után pedig már kizárólag Alkotmány napjának nevezték. A búzakoszorú helyét eddigre átvette az új kenyér, a városba sereglő szövetkezeti fiatalok rendszerint valamely kollektivizált nagyüzem dolgozóinak adták át a nemzetiszín pántlikával átkötött veknit. A nép persze továbbra is előzőnlötte a parkokat, a tűzijáték után táncoló tömeg lepte el a legnagyobb tereket, legfeljebb annyi volt a különbség, hogy a Szent István hajó helyett a világító vörös csillaggal és vörös lámpafüzérrel felszerelt Szabadság vezette a Dunán a hajófelvonulást. S hogy az érzelmi kötődést is megteremtse, a hatalom igyekezett, hogy ezen a nemzeti ünnepen lehetőleg felavasson valami nagyot és fontosat: a sort a Népstadionnal nyitották meg, 1953. augusztus 20-án.

Az Alkotmányt maholnap harminc éve nem ünnepeljük ezen a napon. Az új kenyérral viszont nem kellett örökre szakítaniuk a budapestieknek: 2010 óta a Magyar Pékszövetség vette a kezébe a dolgot, azóta évről évre megrendezik az aratómenetet és a kenyéraldást, sőt a kenyerek versenyét is. Mi több, visszatért az először 1960-ban, az első szárnyashajó vízre bocsátásakor megtartott vízi- és légi parádé is. A műrepülést, ejtőernyős bemutatót és hajófelvonulást is magába foglaló program a rendszerváltás után illant el az ünnep menetrendjéből, s az ezredfordulót követően került oda vissza. Az érdeklődők azóta már láthattak tűzoltó hajót táncolni a Dunán, köszönthették a felújított Debrecen ex-Kassát és a Lajta monitort, figyelhettek Boeinger, LI-2-est, DC-3-ast és AN-2-est is áthúzni a pesti hidak fölött. Újabb öt éves szünet után tavaly ez a hagyomány is feléledt, így aztán – remélhetőleg nem a júniusi, piaci alapú motorbőgetés hangerejével, de – e parádénak is részese lesz Szentistvánkor a hagyományörző

BUDAPEST

1867: XVII. tc. 1. §. „Az ország izraelita lakosai a keresztény lakosokkal minden polgári és politikai jog gyakorlására egyaránt jogosítottaknak nyilvánítatnak. 2. §. Minden ezzel ellenkező törvény, szokás vagy rendelet ezennel megszüntetetik.” A két rövid mondat, száz évek küzdelmeinek lezárása, amely küzdelmek során a magyarországi zsidóság emancipációjáért érvelt, tárgyalt, s tett konokul újabb és újabb lépéseket. 1867. december 27-én az uralkodó szentesítette a törvényt, amely 1868. január elsejével – százötven esztendeje – hatályba lépett. Olyan új helyzetet teremtve az ország s Budapest izraelita vallású polgárainak, amelyben nem volt többé kérdés, van-e bármi jogi természetű akadálya annak hogy kiteljesíthessék tehetségüket. Hogy elismerést szerezzenek maguknak, olykor nemzedékek óta itt élő felmenőiknek, hogy beírják nevüket egy szakma vagy éppen a város közössége, akár a nemzet történetébe, hogy fiaik, egzisztenciájuk örökösei, fényes pályát futhassanak be.

* Kapos Alfréd (13 éves korában)

1890 MÁJUS.

V. KER. MARKÓ UTCAI FŐREÁL III.

Hajós Alfréd

Kis- és Nagy Pályák, Budapest

HAJÓS ALFRÉD HÁZASSÁGA

A tizenhárom
éves fiatal-
ember
– a legelső
sor bal
szélén

Hajós Alfréd (1878–1955) sokoldalú sportember volt: az úszás után a labdarúgásba is belekóstolt, válogatott játékos, sőt szövetségi kapitány, játékevezető, majd sportújságíró lett.

Építészként is jelentőset alkotott. Családjáról, illetve a feleségéről keveset tudunk, pedig fontos szerepük volt Hajós előmenetelében.

A Nap című napilap tudatja 1908. május 2-án: „Hajós Alfréd műépítész holnap, vasárnap 12 órakor tartja esküvőjét Blockner Vilma [1881–1950] kisasszonnyal a Dohány utcai templomban.” Vilma a régi asszonyok jó szokása szerint megőrizte a kapott táviratokat, majd beköttette, így helyezte el értékei között. A „kapcsos könyv” túlélte a két világháborút és őket magukat is. Neves emberek jókívánságait őrzi a több mint kétszáz távirat, amelyet a Teréz körút 37-be vagy a Royal Szállóba címeztek. Írók (köztük Krúdy), művészek, politikusok, orvosok, kereskedők, sporttársak ölelték át gondolatban első olimpiai bajnokunkat, aki 1904-ben már visszavonult a versenyzéstől.

Hajós és felesége házassági szerződése rávilágít a kor szokásaira, és az alábbi részlet is jelzi, hogy tehető család sarja lett a bajnok társa.

„1.) Hajós Alfréd és Blockner Vilma kijelentik, hogy a mai napon törvényes házasságra lépnek s erre való tekintettel házasság-vagyonjogi viszonyaikat a következőkben szabályozzák:

2.) Blockner Vilma a közös háztartás terheinek könnyítésére jelen szerződés aláírásakor 50.000 (ötvenezer) korona készpénzt olvasott le és adott át hozományként férjének Hajós Alfrédnek. Eme kizárólagos tulajdonát képező készpénzbeli hozományra vonatkozó kizárólagos tulajdonjogát Hajós Alfrédné született Blockner Vilma magának fenntartja, és csak a házasság tartama alatti kezelési joggal ruhazza fel férjét. (...)

1908-ban,
az esküvőjén

Hajós
– a felvételt jobb
szélén –
a BTC
játékosaként

3.) Hajós Alfrédné született Blockner Vilma férje házához 5000 (ötezer) korona értékű női használatra alkalmas ékszereket hozott tulajdonjogának fenntartása mellett, amely tulajdonjogát Hajós Alfréd ezennel elősmeri.

4.) Blockner Vilma tulajdonjogát képezik továbbá a férje házához, illetve a közös háztartáshoz vitt előszoba, ebédlő, uriszoba, hálószoba és konyha berendezését tevő bútorok és házbereendezési tárgyak összesen 11.000 (tizenegyezer)

Bevonulás előtt. Ülnek (balról):
Hajós Alfréd, fia, Endre és apósa,
Blockner Izidor. Álló sor (balról)
Balázs-Blockner Sándor és Imre,
Balázs-Blockner Pál a kitüntetésével,
Balázs-Blockner György és dr. Balázs
Dezső a karddal

korona értékben, továbbá a 25.000 (huszonöt-ezer) koronára értékelt női kelengye tárgyak, végül a 11.000 (tizenegyezer) koronára értékelt és a női használatra szánt ezüstneműek. (...)

Budapest, 1908. Ezerkilencszáznyolc évi április hó 30. harmincadik napján.

Hajós Alfréd, Hajós Alfrédné szül Blockner Vilma, Gászner Béla” [üggyvéd]

Mit kell tudnunk a Blockner familiáról? A családfő, Blockner Izidor (1853–1933) az ország egyik első hirdetővállalatának a tulajdonosa volt, amelyet apja, Blockner József alapított a 19. század végén. A cég ötven évig működött sikeresen. Amikor Izidor felesége elhunyt, a Független Budapest című lap a következőket jelentette meg 1937. szeptember 22-én:

„Nagy és előkelő családot borított mély gyászba Blockner Izidorné szül. Eisler Regina 74 éves korában bekövetkezett halála. Az elhunyt özvegye volt Blockner Izidornak, a Blockner I. hirdetőiroda alapítójának [pontosabban az alapító fiának – K. A.] és senior főnökének. Halálát

gyermekei, ifj. dr. Balázs Dezső ügyvéd, Balázs-Blockner Pál, a Blockner I. hirdetőiroda tulajdonosa, Hajós Alfrédné, szül. Blockner Vilma, Hajós Alfréd műépítész neje, és Balázs György, valamint a kiterjedt előkelő rokonság gyászolja. Temetése csütörtökön, szeptember 16-án délelőtt volt a rákoskeresztúri izr. temetőben igen nagy részvét mellett.”

Földvári Gergely (Grego) zeneszerző, zongorista, a Hajós Alfréd Társaság alapítója egy váratlan találkozásról mesél:

– A közeli hetekben Budapesten járt az Angliában élő, 94 éves Balázs-Blockner Zsuzsanna, akivel hosszan tudtam beszélni az emlékeiről. Hajós Alfrédnek nem volt lánya – egyetlen fia, Endre 1936-ban elhagyta az országot –, de saját gyermekeként szerette sógora, Balázs-Blockner Pál lányát. Zsuzsanna vasárnaponként autóval járt ki a temetőbe. Apja egy másik cégének, a Diana Sósorszesz és Cukorgyár Rt.-nek az autójával vitte ki a sofőr a Kozma utcai sírkertbe, ahol később a híres nagybácsit is örök nyugalomra helyezték.

A Balázs-Blockner Pál vezette hirdetővállalat évről évre bővült.

Unokájával, Imrével

tem az Imrének saját kezű írása május 16-ról datálva, amelyben érdeklődik s aggódik sorsom iránt. Mert olvasta, hogy az olaszok legnagyobb lökése mifelénk irányult. A Sándor is írt, s várta a választ, olyan lehetetlennek tűnik, hogy bajuk essen. S mégis nyugtalan vagyok, remegek értük. Eh! Várjuk meg a holnapot vagy a holnapután, addigra életjelt adnak magukról.”

Blockner Izidor barátja, Székely Sámuel 1926-ban írott visszaemlékezéséből tudni a szörnyű folytatást:

„...Az optimizmusában megingathatatlan Blockner barátom, jómódú ember lété-

re... még a hatodik hadikölcsonre is jegyzett egy nagyobb összeget. (...) Az ötödik és hatodik jegyzésnél én már iparkodtam visszatartani, és figyelmeztettem családjára iránti kötelességére. De az öreg Blockner ekkor föltekintett a feje fölött függő és gipszből mintázott pátriárka arcára, mely az ő édes atyját ábrázolja, és emelt fővel felelte: – Ha öt fiamat és egyetlen lányom férjét felajánlottam a magyar nemzetnek, vagyonom java részét is leteszem a haza oltárára.

Egyik fia hat évig sínylette az orosz fogságot [bizonytalán György, aki 1945-ben Auschwitzban halt meg], a másik fia [Pál] nem éppen ingyen kapta ezt a kitüntetést, mert a csatában kilőtték az egyik szemét. Blockner két legfiatalabb gyermeke [Imre és Sándor], az egyik 18, a másik 19 éves volt, és az iskola padjairól siettek a harctérre. Az olasz harctéren vértettek el. Együtt és egyszerre mind a ketten. És Blockner, a legjobb apák egyike, akit valaha ismertem, szívet tépő fájdalommal ellenére, hősi megadással fogadta a sors megpróbáltatásait.”

– Alfréd és Vilma kezdetben a Teréz körúton laktak – meséli Földvári Gergely –, de hamarosan a Báthory utca 5-be költöztek, ahol Vilma

apja élt. A II. világháborúban bombatalálatot kapott a homlokzat, több épületem beomlott. Hajósék Pálékhoz, a Városliget mellé költöztek. Amikor a németek bevonultak, a Wehrmacht katonái harci járműveket tárolták a ház udvarán. Szemben a Gestapo emberei tanyáztak. De I. világháborús érdemeik jóvoltából a Blockner család tagjait – Hajós Alfréddel együtt – tiszteletben tartották, sárga csillagot sem kellett viselniük! Balázs-Blockner Pál egyszer felvette a díszegyenruháját, kitzerte az összes kitüntetését, és felkereste Horthyt, hogy kijárja: a háborús hősök mentesüljenek a zsidótörvények alól.

A nyilas uralom sokkal fenyegetőbb volt a német megszállásnál. Egyszer a család épp ebédel, amikor nyilas suhancok törtek be hozzájuk, és elkezdtek pofozni az asztalnál ülőket. Hajós Alfréd felugrott, és rájuk kiabált: nem szégyellik magukat, az első világháborúban kitüntetett hősökre emelnek kezet?! A nyilasok döbbenet elkotródtak.

Budapesti ügynökség volt, de az ország legtöbb lapjában jelentetett meg hirdetések. 1945 után, az államosítással szűnt meg. Kiemelkedően növekedett a Diana cég is, amelynek résztulajdonosai, Pál és Dezső bevették az igazgatótanácsba Hajós Alfrédot. Az ő neve márkanév lett.

Blockner Izidornak és Eisler Reginának öt fia volt – Pál, Dezső, György, Imre és Sándor, valamint egy lánya, Vilma. Dezső kezdetben ügyvédként működött, később azonban beleásta magát a grafológiába. Dr. Hajnal Richárd idegrovással az 1930-ban megalakult Magyar Írástudományi Társaság titkárai voltak. 1944-ben közösen adták ki terjedelmes elméleti és gyakorlati tankönyvüket Ember, jellem, írás címmel, amely máig az egyik legértékesebb összefoglaló mű a magyar grafológiai szakirodalomban.

Pál, Imre, Sándor és Hajós Alfréd is részt vett az első világháborúban. Hajós – akkor még Guttmann Arnold – 1899. augusztus 14-én lépett be a császári és királyi haderőbe mint államköltséges önkéntes, akit egy évi tényleges szolgálatra, kilencévi tartalékos és kétévi honvédségi szolgálatra köteleztek. 1916. december 7-től, 39 évesen a harctéren találjuk, ahol „a 10. Isonzó csatában, ellenséges tűzben különös teljesítményt nyújtott”. Ezért a „Koronás Arany Érdemkereszt a Vitézségi Érem szalagján a karddal” kitüntetést kapta. Pál sógora pedig 1916. őszén a „III. osztályú Vaskorona Rend a hadidíszítménnyel és kardokkal” kitüntetésben részesült vitézségéért.

Hajós Alfréd 1917. június 16-án így írt a frontról:

„Édes véreim, drága Imrém és édes Sándorom. Hol vagytok, és hogy vagytok? Ha van Isten és van irgalom a világon, akkor Benneteket meg fog kímélni a vasnak, a tűznek, a széthulló szikláknak borzalmas veszedelmétől a Gondviselés, és nem fog sebet ütni két jámbor embernek, legeszményibb szülőknek a szívébe a ti tragédiátok. Nem hiszem, és nem is tudom elképzelni, hiszen itt fekszik előt-

Terepszemle a Margit-szigeten Klebelsberg Kunóval

Trükkfelvétel Hajós Alfrédról

Aztán az oroszok kifüstölték a nácikat, és beköltöztek ugyanoda, ahol addig a németek voltak.

Hajós Alfréd családjáról kevesebbet tudunk. Az apa, *Gelb*, majd *Guttman Jakab* (1840–1891) egy galíciai kisvárosból vándorolt Budapestre feleségével, *Löwy Rozáliával* (1855–1928). A Dob utca 6-ban laktak, a gyerekek itt születtek. Az apa zsákhordó munkásként hajórakodás közben beleszédült a Dunába, és elsodorta az ár. Gyermekei ötven vagy hatvan voltak. Arnold volt a legidősebb. Öccsei: *Lipót* (születési és halálának éve ismeretlen), *Mór* (1879), *József* (1885), *Henrik* (1886–1963). A családi emlékezetben *Hajós Juliska (Júlia)* is szerepel, akit felfedezhetünk egy ünnepi fényképen. A testvérekre vonatkozó adatok további kutatást igényelnek. A fiúk mind úsztak. Henrik az 1906. évi pánhellén olimpiai játékokon a 4×250 méteres gyorsváltóban aranyérmert nyert.

Hajós az épülő új országház közelében lévő Scholtz-féle dunai uszodában tanult meg úszni 1882-ben. Miután a Markó utcai főreáliskola eltiltotta diákjait a sportversenyektől, Guttman Arnold 1895-től Hajós Alfrédként versenyzett. (Ezt a sportnevet már korábban is használta.) A Magyar Királyi József Műegyetemen 1899-ben szerzett építészmérnöki oklevelet.

Egyetlen fia, *Endre* (1910–2000) kifejezetten balos beállítottságú ember lett, ami feszültséget keltett a családban. Elvett egy baloldali körkbe járó, természetkedvelő lányt, aki fiút szült neki. A Blockner-Hajós család nem kedvelte az asszonyt, ez tovább növelte az ellentéteket. 1936-ban *Endre* elhagyta családját, és Skóciába emigrált, ahol *Andrew Hargrave* néven újságíró lett. A háborúban az olasz fronton harcolt brit lobogó alatt. Skóciában három gyereke született. Féltest-

vérük, *Imre*, aki anyjával Budapesten maradt, 1956-ban a Lánchídnál súlyosan megsebesült, és pár nappal később meghalt.

1916. december 7-én, amikor a frontra indult, Hajós a következőket írta a feleségének:

„Kedves Fiacskám!

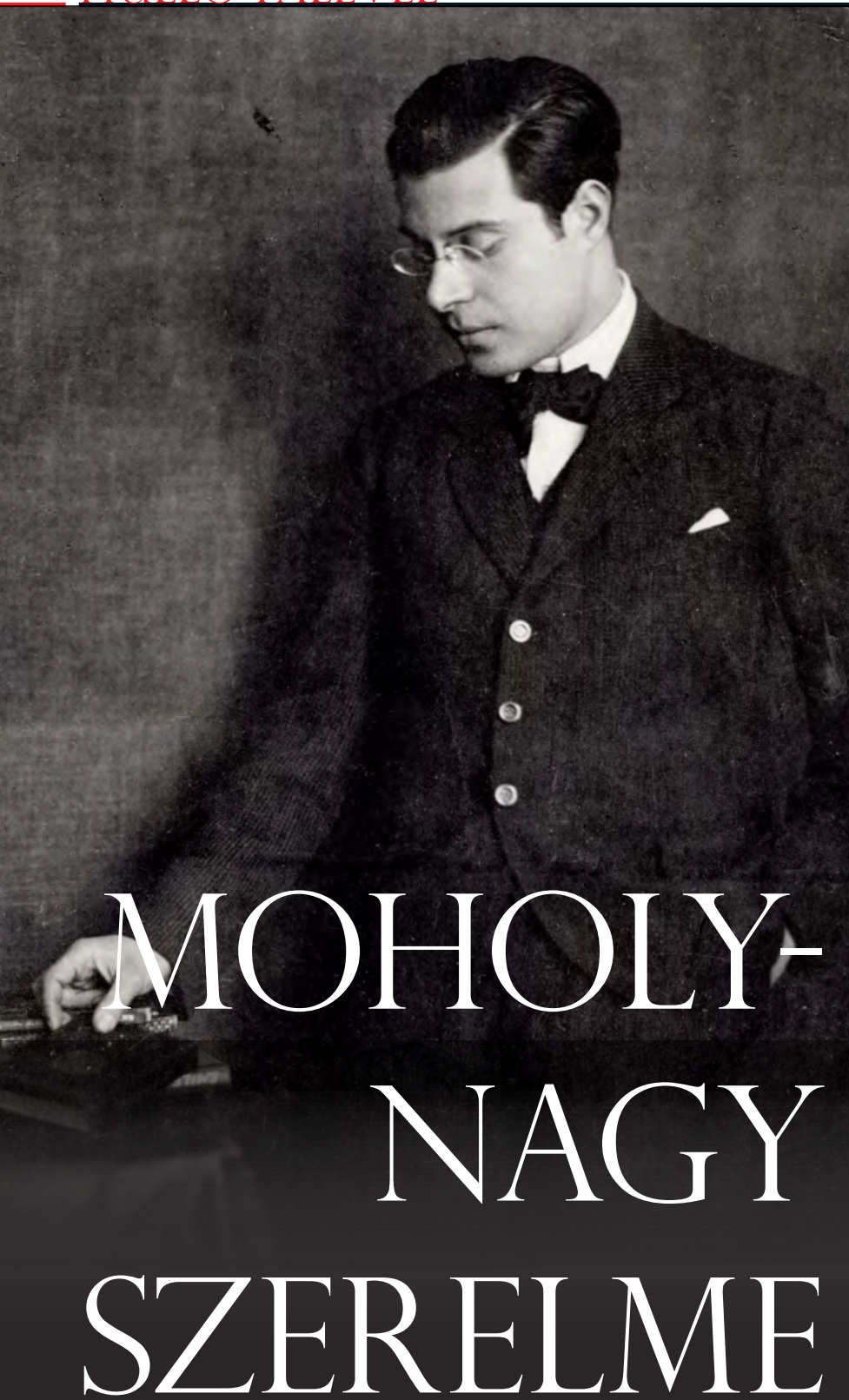
(...) Ezer és ezer gondolat kergetőzik fejemben; a régen múlt idők, múlt és a közelmúlt. Az elsőben édesanyám alakját látom előtérben, egy kora özvegyiségre jutott Madonnát. Édesapám friss sírhantját, amelynél megfogadtam, hogy megkísérlem visszaadni azokat az örömeiket, amelyektől a hitves halálával a sors Anyámat megfosztotta. Tizenhárom esztendő voltam akkor, éretlen gyerek ifjú, de az akaratom olyan volt, mint egy férfié. S ha visszagondolok az elmúlt 25 esztendőre, jóleső érzéssel konstatálhatom magamon, hogy amit a fiúi szeretet és ragaszkodás produkálni képes, hogy az Anyának örömet szerezzen, azt megtettem, s testvéreim boldogulásának elősegítésére életének későbbi éveiben boldog és gondtalan nyugalmat szereztem.

A közelmúlt! Kilenc éve annak, hogy megismertelek Téged; megvalom, nemegyszer gondoltam, vajon tényleg egymáshoz valóok vagyunk-e, hiszen volt idő, szinte rettenetesen, szinte a válás gondolatával eltávolodtak érzéseink. Még akkor is, amikor már itt volt a testünkből és a lelkünkből fakadt gyermekünk. A szélsőségek azonban idővel megszűntek, s én teljes meggyőződéssel éreztem, hogy más ember, mint Te nem is lehetett a feleségem, s igazán boldoggá nem tehetett más, mint éppen Te. Kezdetől fogva Te voltál a szerencsecsillagom, és Terád gondolva tudtam csak a karrierhez szükséges erőfeszítést végezni, lemondani olyan dolgokról, amelyek személyes hiúságomat és jóérzésemet szolgálták, s elérékenyülni akkor, amikor a Te és az én drága kisfiam, vagy pedig a Te végtelen jóságú Szüleid és testvéreid örömérő volt szó...”

Hajós Alfréd jól házasodott, tehetős családba került be, amelyik nagy szeretettel vette körül. Olyan hivatást választott – az építészetet –, amely szenvedélyévé vált. Nem arra törekedett, hogy a vagyont gyarapítsa, hanem hogy szabadkőművesként, a közügyekért dolgozva, elkötelezetten szolgálja hazáját. Hírnevével sohasem élt vissza. Alacsony sorból vívta ki magának a megbecsülést Pireuszban, a Zea-öböl hideg vizében, és ettől kezdve mindig úgy irányította vitorláját, hogy kedvező szelet kapjon.

Baloldalt, a sor végén Hajós Alfréd, jobbján a felesége, balján anyósa és apósa

MOHOLY- NAGY SZERELME

Nagy Laci – aki Bácsborsódban született és Moholon volt kisiskolás – 1913 őszén, tizennyolc évesen kezdte meg jogi tanulmányait a pesti egyetemen. Jó fellépésű, csinos, okos fiatalember, verseket ír és udvarol. Többek között az akkor tizenhat éves Austerlitz Juliannának, Kozma József nagynénjének. Éppen, mint Körmendy Feri (BUDAPEST, 2018 április). Az asszony élete végéig őrizte és ápolta hajdani szerelmének tárgyi emlékeit.

Hol is kezdjük? *Vogl* úrral? *Austerlitz Julianna* a Vízivárosban, a Fő utca 50. szám alatti házban nőtt fel, itt volt kalap- meg sipkabolgató és üzeme az édesapjának, *Jakab*nak. Néhány házra innen, a Fő utca 40-ben működött ez idő tájt *Vogl Imre*nek az 1900-as évek elején alapított tánciskolája. Ide járt a bakfis *Juci*, számos barátnőjével együtt. Utóbbiak közül *Tuki*, a későbbi nyelvtanárnő bizonyult a leghűségesebbnek, aki majd a Párizsban élő *Kozma Józsi* körüli sajtóközleményeket meg a hagyatékkal összefüggő levelezést fordítja franciáról és franciára *Jucinak*.

Rajzok a gödörből

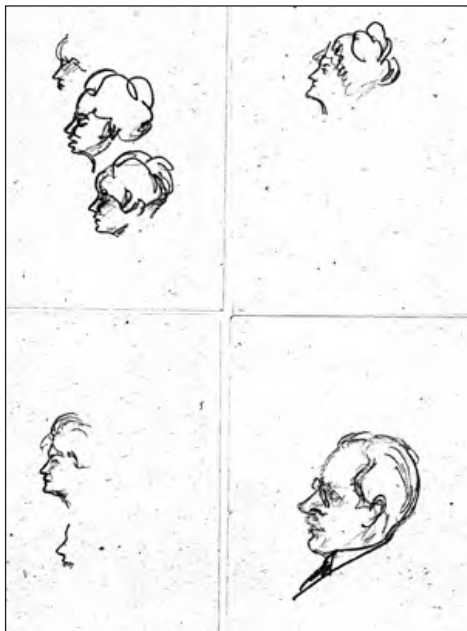
Nagy Laci, a jogi kar elsőéves hallgatója népfelkelőként harcol a monarchia seregében. A legkorábbi rajzos levelezőlapot, amelyet azonosítani tud a művészettörténe, 1914. január 13-i bélyegzéssel adta postára, *Austerlitz Juliannának*. A különleges küldemények teljes száma mintegy 380. A fronton, tábori levlapokon üzenve fedezte fel *Moholy*, hogy jobban szeret rajzolni, mint, amit addig csinált: verselni. Jól döntött. Mint *Dénes Zsófia*, a személyes ismerős egy írásában meg is jegyzi, az egyébként *Ady*ért rajongó Nagy költeményei, inkább *Szabolcska Mihály*éira hajaznak.

Zubbonya zsebében hordta az üres tábori lapokat, és azonnal megörökítette a látottakat a tüzérségi megfigyelő gödörben ülve, vagy amikor kiképzőtisztként körbejárta a sereg állomáshelyeit, vagy éppen Odesszában gyógyult sebesüléséből. A modern művészeti műhelyekhez kapcsolódva szabadságos hónapjaiban ötször is papírra vetette *Kassák*nak és társasága tagjainak – ez az ő társasága is – a portréját.

A most 96 éves *Nagy Levente* – *Moholy-Nagy* unokatestvére – 1990-ben, az *Artemagazin*ban adta közre sok évtizedes kutatómunkája eredményét. Összeszámolta, lemásolta a valamilyen formában elérhető teljes kollekciót. Az eredetiből mindössze egynek lett tulajdonosa.

Sokszor találkozott ezzel a modelljével a galíciai településen. Egy katalógusban, ahol az egyik tétel ugyanőt ábrázolja, Stefit meg is nevezi. Ez a rajz is címzés nélkül került Róth Frigyesnéhez. 1918. március 30. (Nagy Levente nem írta le.)

A négy lapot a tanulmányfejekkel üres, megcímezetlen tábori levlapok szövegnek szánt felületére rajzolta Moholy, valószínűleg 1918-ban. A modell vonásait megörökítette máskor is, sokkal kidolgozottabb formában. (Nagy Levente nem írta le.)

Ebben a fotelben talán szintén Stefi ül. Moholy nem adta postára. (Nagy Levente nem látta)

Nagy László Nagyságos Róth Frigyesnének, a Fő utcába címezte. A dátumbélyegző alig olvasható Valószínűleg 1916 és biztosan I. 12. A szövegből idézek: „Ez is olyan találós mese. No mégis elárulom: a kiscicám. Itt ül az ölemben, szegénykének előttük a lábát, de azért nem ment a hinterlandba (hátországba – BP) Istenem de jól mulathattak azon az estén! Ilát, Tukit és Lujzát is üdvözlöm.” Nyílal jelölve: „Itt a cica, de a többi sem mind nadrág.” (Nagy Levente nem írta le)

Kóborló kollekción

A legtöbb eredeti lap Vörösvári Ákos Első Magyar Látványtárába került: másfélszáz tétel. Több mint hatvanat őriz Amerikában a Delaware-i Egyetem, itt működött-tanított Moholy-Nagy élete utolsó szakaszában. Több budapesti múzeumban – Kiscell, Petőfi Irodalmi Múzeum stb. – is az állomány része mindösszesen mintegy nyolcvan tétel. A művész leánya, Hattula is tulajdonosa néhánynak.

De bizonyosan van három olyan is – s itt kezdődik a mi történetünk –, amelyeket Nagy Levente sohasem látott. Ezeket Austerlitz Julianna, azaz özvegy Nyárády Józsefné engedett elajándékozni eltartójának (és a hagyatéka gondos őrzőjének) Nagy Ferencnek. Kollégáinak adta azokat, még Juci néni életében (Julianna 1985-ben halt meg). Sőregi Tamásnak, Fröhlich Tibornak és Zengl Ágnesnek.

E három mellett tíz további tábori levelezőlap-rajz csak másolatban maradt ránk Austerlitz Julianna hagyatékában. Nagy Levente a Galériába került gyűjtődobozában az „A. Juliskának” nevű tematikai blokkban is csak leírta őket. Így egyet kivéve maguk a rajzok mindeddig ismeretlenek voltak s maradtak (azt az egyet, a bölcsész kollegináról rajzolt legkorábbit sikerült gyenge xeroxmásolatban beiktatnia a sorozatba).

Az eredetiket ismeretlen vevőknek adhatta vagy ajándékozta el halála előtt Júlia. Vélhetően mind magánkézbe kerültek. Szinte egészen biztos, hogy unokaöccse, Kozma közvetítésével, nyugat-európai barátok segítségével: külföldön.

A PIM 1974-ben vette meg a maga sorozatát, 54 tételt (bizonyos Fodor Istvántól, s nem Jucitól). Darabjukért 500 forintot fizetett a múzeum. Nyolc éve egy magyarországi galériában került kalapács alá egy rajzos lap, 250 ezer forintnál ütötték le. Júlia háború utáni

Leírta Nagy Levente ezt a ceruzarajzot is, amelyet Zengl Ágnes kapott meg Nyárády Józsefnétől. 1915 januárjában küldte Nagy Laci a frontról Juliának

Odesszában,
kórházi
napjaiban
rajzolta
ezt az
önarcképét

életében, az idehaza nem létező műkereskedelemben Moholynak nem volt ára. Kivitték Európába, eladták, Józsi pedig hazautalta az árát.

Lássuk hát (a képaláírásokban), mi az, amit – a hagyatékban megmaradt másolat alapján – megmutathatók a BUDAPEST hasábjain. A cikknek ez a része forrásértékű, még ha ezek a „reprodukciók” igen gyenge minőségűek is.

Az „A. Juliskának” dobozban egyébként van néhány olyan is, amelyről nem maradt ránk a hagyatékban (se) másolat, de látta s leírta azokat Nagy Levente. Ülő katonáról készült az egyik, az Apostolok vendéglőről egy másik (Hevesy Iván és Zsolt Béla is aláírta), a szintén az Apostolokról skiccelt rajzát 1915. január elsején küldte el „Austerlitz vagy Róth” címmel. Utóbbi képaláírása: „Budapest, éjfél, Mátyás pince” (Az aláírók Zsolt Béla, Hevesy Iván, Komjáthy Aladár – meg Laci). 1916. december 12-én kelt az a tábori levlapja, amelyen „A kis tótcoska” aláírt rajza látható, kiegészítve egy mondattal: „Nagyon köszönöm kedves sorait.”

Lengyel László művészettörténész szerint idehaza még a nyolcvanas években sem volt piaca Moholynak. De virágzott a főleg Európát célzó, Amerikát is elérő fekete kereskedelem. Meggyőződése, hogy a tábori levelezőlapok a sokoldalú, sok műfajú művész értékelésének elidegeníthetetlen elemei. Minden élethelyzetben rögzítette friss benyomásait, s az ezeket jellemző gondolkodásmód szervesült életművében.

A kevés, ami a miénk

Nagy Laci Bácsborsódban született 1895-ben. Édesapja jószágigazgató volt a Latinovits birtokon. A latifundiumot a 18. század első felében alapította a família, Baja központtal a régi Bács-Bodrog északi részén (Latinovits Zoltán birtokszerző őse a nemesek soraiba emelkedő Latinovits Péter).

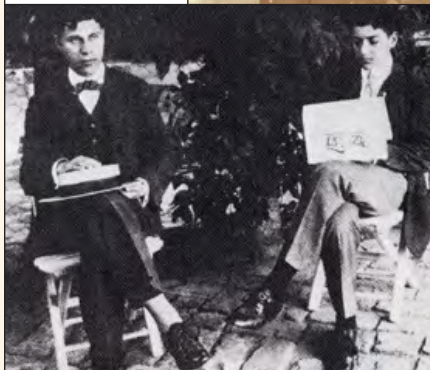
A Nagy gyerekek – Laci, Ákos és Jenő – nem sokáig élvezték a család védelmező erejét, apjuk életmódja több volt mint szertelen.

Ez a három rajz közös keretben függött Júlia szobájában, a Lovóház utcában. Moholról kapta az elsőt 1914. január 13-án Laci pesti egyetemi skicce alapján. Szövegét a levelekből válogató keretesben olvashatják („Ne hogy azt mondja” – az első szavak). A rajznak van aláírása is:

„Kollégina tanulmány a bölcsészeti fakultásról”. A háttal álló katonárajzánál felirat magyarázza, miért fordít hátat Juliskájának Nagy Laci zászlós: „Jaj, de haragszom még!”. Örkényből, a kiképző táborból ugyancsak neki küldte el a harmadik lapot, „kézcsók, Laci” szöveggel és karikatúra skiccekkal. (Nagy Levente mindhármát látta)

Austerlitz
Júlia
Fő utcai
házuk
udvarán

A tánciskolai partner, Az Estet olvasó Ákos öccse társaságában

Adósságai elől a 20. század elején Amerikába hajózott. Soha többé nem hallottak róla. A gyerekeket nagybátyjuk, Guszti bácsi, a vagonos moholi ügyvéd veszi magához. Laci s testvérei 1912-ben felköltöznek Budapestre. Több mint egy esztendőn át laknak a Keleti Károly utca 25. szám alatt, egy hónapos szobában, ahonnan a Mészáros utca 12-be költöznek tovább.

Nagy Laci 1913-ban Szegeden az állami főgimnáziumban érettségizik. Ősztől joghallgató Pesten. A második tanévet már nem kezdi meg: bevonul katonának. 1914 decemberében a monarchia örkényi kiképző táborában, 1915-ben Pesten, az Andrássy laktanyában készítik fel a frontszolgálatra, 1915–16 telétől zászlósi rangfokozattal tüzérségi megfigyelő.

Pontos tereprajzaival, térképeivel tűnik ki mindenkori állomáshelyén, munkáját parancsnokai nagyra értékelik.

Annak idején csak a legkeservesebb erőfeszítések árán sikerült annyi pénzt összegyűjteni, hogy egy lovat vehessenek: ez volt a feltétele, hogy a tüzérséghez vonulhasson be. 1929-ben publikálták néhány bekezdésnyi háborús visszaemlékezését: „... a visszavonuláskor történt, véget nem érő menetelés után, felázott talajon, térdig érő sárban, az arcunkba csapó szél és jégesőtől szinte vakon, minden egyes lépés inkább zuhanás mint haladás – nem bírtam továbbmenni. Ott, magamra maradtam a sötétben, a nyílt mezőn, teljesen kimerülten. Egyszer csak ott termett a lovam. Sírva fakadtam, megcsókoltam és elöntött az öröm. Szigorúan vége sohasem voltam mélységesen boldogtalan.”

1917-ben megsebesül, Odesszában, majd Szegeden ápolják. A háború véget ér, leszerelik. Semmi köze sincs s nem volt soha a baloldali aktivizmushoz, tizenkilencben sem vállalt semmiféle hivatalt, a Tanácsköztársaság bukása után mégis – örökre – elhagyja Magyarországot. Bécs, majd Berlin, ahol megkezdte művészpályáját És mindazt, ami akkortól történik vele, körülötte s általa, feltűnő terjedelemben tárgyalja a világ művészettörténeti

irodalma. Amely egyébként csak a legutóbbi húsz évben fedezte fel, hogy az ünnepektől életműve tulajdonképpen szülőházában megkezdődött. S az idehaza a tábori levelezőlapok sajátos műfajában gyakorlatilag ki is merült. Mondhatni: véget ért.

Felettebb értékes ezért is mindaz, amivel Moholy Nagy László Austerlitz Juliannához, Kozma József nagynénjéhez fűződő kamasz szerelme nyomán megajándékozott, gazdagított mindnyájunkat. Egy, a Tisza-parton készült festménnyel is, amelyet szintén van szerencsém – Lengyel László közvetítésével – megmutatni.

Az egy kézen megszámlálható idehaza alkotott festmények egyike, Juliskával – Juliskának

Levelek Júliához

*Ha tanulmányt írnék,
s nem oknyomozó históriát,
kötelességem lenne minden
– alább részletekben s idő-
rendben közölt – levél teljes
szövegét publikálni.
Kár, hogy nem tehetem.*

Nehogy azt mondja – drága Juliska – hogy magára csak és csupán a tánciskolai Berger, vagy Schossberger gondol (vajjon letáncolódt-e a próbából már?). Küldöm jelen magasztos tanulmányomat egyetemi tartózkodásom eredményeként. Pár nap múlva személyesen fogom üdvözölhetni. Feri (a budai) [valószínűleg Körmen-diről van szó – B. P.] megbukott-e már? Csókolom kezét szeretettel. Laci (Mohol) [1914. január 13.]

Kedves Hölgyeim,
Igazán (s jelenlegesen szívemre helyezem praclijaimat) nagyon sajnálom, hogy vasárnap nem tarthatok magukkal.

T.i. a jövő héten szerdán alapvizsgázom és tekintettel arra, hogy jelen lepergett esztendőben teljes improduktivitásban töltöttem el, nem merem megköszönni a megbukást. Tegnaptól kezdve erősen tanulok és (ah, még kiszámítani is súlyos teher volna) minden istenáldott napra 200 oldal megtanulni való jut.

Ma például, hogy illusztráljam az idő keveségét vagy nehéz felfogásomat (Úristen, mi mindenre rá nem jő az ember ilyenkor) ½ 7 óra vagon és egész nap csak 55 oldalt tanultam. (...) Eh, ne beszéljünk ilyen csúnya témákról, szinte látom, hogy Tuki máris elfintorította az arcát, drága Juliska hűgunkról még nem merem

ezt föltételezni, hiszen ő szorgalmas leány és egyszer történelmet is tanult. Igaz, az e heti Héttben egy versem jelent meg. (...) Csókolom a kezüket Laci [1915? VI. 3.]

Drága Hölgy,
Ne haragudjék, hogy ennyi ideig illetlenkedtem, de nagy oka van ám ennek! Lusta vagyok és voltam sokáig. Sőt 8 napra be is voltam csukva, s mi több Vormeister [tűzmester – B. P.] lettem, amit ugyan egy vizsga előzött meg. (...) Irigylem magát.

Kitűnő isteni dolga lehet a Balaton partján – civilben, nőként, tenyéren-talpon hordozva a szintén civil urak által.

Mi csendesen éldegélünk a szokott módszer szerint. Ugyan most nagy lovas gyakorlataink vannak. Várjuk a trónörököszt, aki szemlélt fog tartani a tüzérönkénteseknek Rákoson. (...)

A versírás – tán a nyár miatt – nagyon lassú ütemben halad, bizony még csak nem is ütemben. Mikor találkozunk újra? Akkor már egészen nagy lesz! Előre félek már! Ezt – tudom – büszke mosollyal veszi tudomásul, pedig jobb ám kis fiúnak, kis lánynak maradni, de nem úgy, ahogy most vagyunk (...) hanem hogy minden szabad lenne azoknak is, mint a nagyoknak, kávéházba járni (...) kocsikázni egyedül is (Nemcsak együtt, egymással) (Persze úgy is).

Tudja, hogy még nem írtam senkinek levelet mióta katona vagyok! (...) [1915. augusztus 1.]

„Ha rosszak is a versek: Julia Aranyvirág (bizonyosan ez a verse sincs meg, pedig ez is magához szólt régen) és kedves és nagylelkű. Nehéz sor a poétaság e nehéz időkből, de ha igazán kigyúl ilyenkor az ember, akkor igazán ég! Lobogva, fentartás és akadály nélkül, ha fáj, ha kín, ha kéj. De hát ritkán van. Csókolom.

Tél, háború
Hol vagy kedvesem? // Itt jajongok árva

költő / Hóba ágyazott verembe / Önnön ásta vén verembe / Estem rémes télbe én. // Már fölöttem egem ölmos / Ködbe áll a távol erdő / Utamon göröngy hasigát / A szemembe jég poroz. // Szívem, kis Karácsony-csengő, / Vére hullásával csenget / Csengetyűz magában ríva / Csenget kedvesem után. // Mint a zászló fúvó szélbe / Mint a felhő száll a csengés / Az édes nyomán merengve / Szöknek kedves hangjai.

Kedves Julia,
Ugye mondtam még Pesten. Hogy illetlenség lesz, ha egy lapon figyelmeztetem majd arra, hogy még élek (sőt frissen és elevenen, mert tél és hideg vagon) és lássa a jóslat betelt. Csókolom a kezét, és kedves férje urat üdvözölöm. Most jut eszembe: biztos várja a verseket, csak hogy most nem írok már soha. [1916. december 5.]

Nem tolakodás Nagyságos Asszonyom, de ha egyszer mégis eszébe jutna, hogy fölkeressen kedves soraival, engedje meg, hogy figyelmeztessem megváltozott a címem.

A tél változatlan kegyetlenséggel teríti ránc csendpalástját, a hideg vidám pirosra csípi az orrunkat és a fülnket, és a köd jóakaró fátyollal takar kegyetlen ellenségünk elől, aki éppúgy örvend a csöndnek, békének, mint mi.

Csókolom Asszonyom Kezét Nagy Laci [1917. január 26.]

Drága Juliska, ép jövők Párizsból és itt találok kedves levelét. Nagyon köszönöm. Szóval az ősszel. Most itt dolgozom Amszterdamban. Párizsban Józsvival beszéltem. Nagyon kedves volt és nagyon bizakodó. Mindannyiukat szeretettel üdvözli Moholy-Nagy Laci [Feladta Amszterdamban, 1934. június 30., a levélhez csatolva egy júniusi párizsi vernissage: Position Moholy-Nagy – Abstraction – Creation – a levél arról tanúskodik, hogy Moholy és Kozma tartották egymással a kapcsolatot]

Ezen a képen a pesti alsó rakparton felállított dísztribün látható az 1978. augusztus 20-án rendezett vízi- és légi parádé közben. A fényképezőgépet tartó egyenruhás férfi *Czinege Lajos* honvédelmi miniszter, aki 1960 és 84 között töltötte be ezt a posztot. Aznap jó melege lehetett. Nem vehetett példát a tőle jobbra harmadik, kockás inges férfiről, aki vele ellentétben az évszaknak megfelelően öltözött. Neki könnyű, ő a díszvendég, nem más, mint *Mihail Tyimofejevics Kalasnyikov*, a legendás szovjet fegyvertervező. (Ismeretlen fotográfus képe a Magyar Honvédelmi Szövetség archívumából.)

FORTEPAN BUDAPEST

A SERCLI EVOLÚCIÓJA

Az idén kilencedik alkalommal, az augusztus 20-i rendezvénysorozat keretén belül bemutatják a Szent István napi kenyérvettség győzteseit. Vidéken mindenütt célszerű megjelenni a kenyérral, amely központi reklám-marketing kampányban részesül. Tanácsos, hogy a búzakenyér általában friss kovászos technológiával, legalább 95% búzaőrlemény (jellemzően liszt) felhasználásával készüljön, adalékanyagok (lisztjavító szerek) nélkül. Érzékszervi tulajdonságok: alak, héj, bélzet, illat, íz. Lássuk!

(Magyar Pékszővetség nyomán)

Áprilisban július, májusban augusztus, júniusban szeptember, júliusban mindez hetente váltakozik; s ki tudja, milyen rejtelmekkel kopogtat majd az ős, mindenesetre a megkottyant időjárás olykor kedvezően hat a városi kirándulásra. „Napos és felhős időszakok váltják egymást, hőmérséklet: 23-32 Celsius fok, néhol futó zápor, zivatar kialakulhat”. Ebből tessék kiválogatni, milyen idő lesz! A rutinos sétáló felkészült, s tartogatván erejét, behúzódik a Hungaria Malomudvar oldalában üzemelő kávézóba. Táskájába többfunkciós ernyőt (nap, eső), pulóvert és legyezőt rejtett; nem várt helyzetekre feltöltött mobiltelefon, ivóvíz, pogácsa.

Mai sétánkon remélhetőleg egyikre sem lesz szükség! A program friss és ropogós, mint a reggel sült kenyér, melynek illatától arra gondol az ember, hogy – jómodor ide vagy oda – de jó lenne útközben beleharapni a langyos serclibe. Megkóstoljuk a kézműves kenyereket, megnézzük, hol és hogyan készülnek a pékáruk, és közben bebarangoljuk a várost: a régi malomépülettől, az alagsori évszázados pékkemencén át a high-tech sütődéig ismerkedünk a pékségek és sütődék életével. Kérem, hagyják, hogy lekenyerezzük önöket, egyébként tegeződjünk, ha mindenki egyetért vele!

Villamosjegyet is kellett hozni! – pontosít az első sor, mire a második: Olyan már nincs! Vonaljegy barátom, bárhová utazol! A kirándulók egy része túl van az efféle akadályon, s ha szükséges, magabiztosan mutatja, a nyugdíjas-igazolványt, a többiek diákot, bérletet rántanak. Első állomás a gyárudvar. Kezdjük hát az ígért kóstolással. A perccel a hurkolt termékek családjába tartozik. Régen kör alakú volt, és ókori temetkezéseken is

találtak nyomokat, amelyek pék sírjára utalnak, hiszen megjelent rajtuk a szimbolikus jel. Jelentése: jutalom. Ismertetőjegye: három helyen átsüt rajta a nap...

Jóízűen majszolgat a csapat, kedvükre való az előadás, s kiderül, hogy honfoglaló őseink sem véletlenül választották a Kárpát-medencét, mivel gabonamagvakat hoztak magukkal a gazdálkodáshoz.

Ugrunk az időben, 1838-ban Széchenyi István megalapította az első hengermalmot, a József malmot Lipótvárosban. Hatvanháromban már 147, a századfordulón pedig 2569 gőzmalom üzemelt Magyarországon, s közel kétmillió tonna gabonát dolgozott fel, amelyet általában vízi úton szállítottak a feldolgozás helyszínére. Érdekeség, hogy az őrlést egy idő után nem a szél, a víz vagy állat erejével, hanem gőzgép segítségével végezték.

A történeti részhez elengedhetetlen régi fotográfiák bemutatása: Budapest látképét dombos háttérrel a Duna-parti malomépületek vidámítják, előtérben kalapos urak és úrhölgyek sétafikálnak, s büszkén tekintenek a gyárképményes jövőbe. Közben elfogy az első adag kóstoló, és a csoport célba veszi az épületet. *Micsoda rend, tisztaság. És csend... Csofaldáknak a látogatók, s pisszenni sem mernek az ipartörténeti helyszínen. A sétavezető*

a malom részeit mutatja, néhányan készültek a témából, és lelkesen megtoldják. *Torony, tisztító, raktár, koptató, silóműhely. Amennyire emlékszem... Sorolja egy öszes úr, mellette egy másik kiegészíti: irodák, és lakás az igazgatóságnak... A sétavezető csatlakozik.*

Többfunkciós volt a gyár, nem csoda, hogy ilyen hatalmas területen helyezkedett el. A munkások a környező ferencvárosi bérházakban laktak, arra utal a Gabona utca elnevezés is. Tudja-e valaki, mit jelent a 'B-112' elnevezés? Nem? A búzaliszt tisztaságát. Minél alacsonyabb a szám, annál jobb minőségű.

Anyu, te hányasból szoktál sütni? Kérdezi egy fiatalos tizenéves, de elmarad a válasz, mert játék következik. A résztvevők egy dobozkában magokat kapnak, s ki kell találniuk, milyen gabonafélék azok. Otthonsütők előnyben! Ekkor

elérkezik anyu ideje; magabiztosan sorolja: búza, árpa, köles, rozs, ez a malom takaros... Az ifjabbak a költői szabadság jegyében más rímmel képzelnek, és a csoport a villamosmegálló felé veszi az irányt, hogy végigjárjon néhány működő péküzletet.

A környéken több malom épült. A Soroksári úton a Concordia, a Gizella, a Király, valamint a Pesti Molnárók és Sütők Gőzmalma. A Boráros tér környékén, az Elevátor-háznál uszályokból emelték ki a gabonát, és onnan hordták fel az üzembe, ott feldolgozták, és a sütődéből a vásárcsarnokba vitték a kész terméket... Tökéletes szervezés... Álmélkodik a hallgatóság, de azon még inkább, hogy a kofáknak tilos volt óbégatni és alkudozni a csarnokban, nagy hangon kínálni a portékát, ekképpen igyekeztek felnőni a drága árusítóhely-árhoz.

Később megjelentek a városi pékségek, most ellátogatunk az egyikbe, a Lónyay utcában. Most pedig újabb kóstoló! Kakaós csiga, túrós batyu, hozzá egy kupica tej. Tudniillik, a helyiség eredetileg tejvízó volt, ahol adalékanyag-mentes termékeket forgalmaztak; nagyrészt boldog tehenekből fejt tejet. Kettesével fölmehtek a pékségbe is, de fotó nem készülhet!

Várakozás közben a sétálók szoba elegyednek a vendégekkel, s a jó tulajdonos is megmutatkozik, hogy köszöntse őket; tej- és kávéházi hangulat alakul ki. *De miért van minden angolul kiírva? Érdeklődik egy bajai házaspár, ki hétvégére ruccant Pestre, s a külföldi látogatókat támogatandó eltűnődik a nyelvtanulás hazai hiátusain. De miért leveles tészta? Váltódik a téma, és néhány titokrecept (hagyományos) is kitudódik. Sebesen pötyögnek az ujjbögyök, amint a telefon-képernyőn rögzítik a paramétereiket, de induljunk, mert sok csoda vár még ránk, köztük újabb találós kérdéssel; következik az Egyetem tér.*

Ki tudja, ez a templom hogyan kapcsolódik a kenyérhez? Senki? Ha fölnéztek, a homlokzaton madarat láthattok, amely a csőrében tart valamit. A legenda szerint, a keresztényüldözés elől Remete Szent Pál a pusztába menekült, és a napi étkezése abból a fél cipóból állt, amit egy holló vitt neki minden nap. Neki állítottak emléket. Most pedig lemegyünk a föld alá...

A Papnövelde utcában Ráth Károly mester üzemébe lépünk. *Ki gondolta volna, hogy egy társasház aljában kenyérsütő kemence üzemel? Vagyis üzemelt... Zugos pincében cügos ablak mellett látható a kemence. Jaj, de cuki! Újabb*

rácsodálkozás a lelkes ifjúság részéről, amint az öregség tud még újat mutatni. Az egyik boltív egyben emlékhely is, a barokk korból fennmaradt kevés műemlék közül, kicsinyke vendégszalon reklámfüzetek és a legfrissebb BUDAPEST folyóiratszám. *Nos, itt minden évszakban melegebb volt, mint most! A sétálók tüstént behelyezkednek a korba, amikor egyszerre akár százhetven kilogramm kenyeret is kisüthetett a mester.*

Sőt hordtak ide otthon kelt tésztát is, s amíg templomban voltak, kisült a kalács. De nemcsak pékterméket, hanem sóletet, kacsat, libát és rétest is vállaltak a pékek. Balkezes ember nem lehetett pékmester, mert kiesett a jobbkezesek futószalagszerű munkavégzéséből. Persze léteztek más érdekességek is, amik főleg a szóbeszéd révén kaptak szárnyra.

A sétálókból mostanra faltámasztók lettek, nemhiába járunk már a harmadik óra végén, s élvezettel hallgatják a történeteket. Például, hogy amíg az asztalosokat a csonkolt ujjukról, a pékeket az iksz-lábukról lehetett megösmerni, annyit görnyedtek a pékgödörben, s hogy nem voltak túlságosan hosszú életűek. Utóbbi tán még igaz is lehetett, mert ugyan jól kereső, megbecsült szakma volt, de kutya nehéz. *Persze ahhoz, hogy valaki perccet gyárthasson, ismernie kellett a kenyérsütés fejlődéstörténetét! Most pedig következik tényleg az utolsó megálló, a sétaszervezői iroda, ahol újabb meglepetésre számíthatunk. A középkori pinchehelyiségben áldott hűvösség uralkodik, körben székek a nagyrdemű részére.*

Foglaljatok helyet, máris hozzuk a hideg innivalót, s idevárjuk Józsit is, aki beavat bennünket a kenyérsütés rejtelmibe. Biztos vagyok benne, hogy nem üres kézzel érkezik. Egyébiránt szokimondó ember, jó humorral, kérdezettek tőle bátran!

Pékmester balról be, meghajol, mokány ember, jelentős orgánummal. *Mi kell a kenyérsütéshez? Első kérdés. Liszt, víz, só. Ennyi. Első válasz. Mitől kel meg a kovász? Ez a következő. A búzaszemen baktériumok, gombák találhatóak, ők elintézik a szükséges melót. Pörögnek a témák, egy kivételével: nem szabad bevallani, ha valaki otthon kenyérsütő gépet tart...*

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

Megint szobrokról

2015 októberi számunkban Simplicissimus eképpen elmélkedett: „Ahhoz, hogy a 21. században jó köztéri szobrot állítson a közhatalom valamely ága, öt dolog szükséges:

- konszenzusos téma,
- megfelelő hely,
- körültekintően megfogalmazott és pártatlanul zsűrizett pályázat,
- mindehhez sok idő,
- és jelentős mennyiségű pénz.

Néhány hete szüleimhez igyekeztem, és a Róna utca és Thököly út sarkán a földbe gyökerezett a lábam. Egy vadonatúj szobrot fedeztem fel. Ez van ráírva: *Kesjár Csaba*. Az alkalmatlan helyen felállított, ócska anyagokból készült „szobor” minden ízében dilettáns munka. A fent idézett feltételek közül már az elsőnek sem felel meg. Kesjár Csaba egy tehetséges fiatal autóversenyző volt, aki éppen harminc éve szörnyethalt egy nagyon veszélyes sportágban, amelynek így nagy,

*Lengyel Géza „versenytárs”
ajándékba készített emlékműve.
Foto Simplicissimus*

de beváltatlan ígérete maradt. Forma 1-es versenyző akart lenni, de attól még megszűnt. Nagy tragédia egy fiatal ember halála, de vajon a közre tartozik-e? Van-e valami általános tanulsága életének? Ami miatt az ezen a sarkon naponta elhaladó ezrek és ezrek mostantól rá gondoljanak? A szobor annyira rettenetesen rossz, hogy felmerült bennem: esetleg engedély nélkül állították. Ám nem ez történt: az ajándékba kapott alkotást a zuglói önkormányzat elfogadta, felállítását a képviselőtestület engedélyezte. (Vagyis semmilyen pályázat nem zajlott.)

Aki érveket akar gyűjteni ahhoz, hogy mi a probléma az alkotással, az gondolkozzon el a sokféle felhasznált anyagon, a portré kezdetlegességén, a sírkövekről ismerős felirat információszegénységén (se évszám, se szöveg, vajon miből gondolta a szobrot készítő személy, hogy mindenki ismeri ezt a nevet?)

Lengyel Géza szobrász nevére egyébként az internet nem ad ki találatot. A zuglói önkormányzat 2017. október 17-én kelt előterjesztésében ezt olvasni: „*Lengyel Géza* zuglói lakos tiszteletből, versenytársi barátságuk emlékére elkészítette egy mellszobor és egy versenyautó modelljét. Szándékai szerint azt térítésmentesen elkészíti és ajándékozással adná át az önkormányzat részére. A Magyar Alkotóművészeti Közhasznú Nonprofit Kft. 2017. szeptember 7-én tartotta meg a szakértői szemlét, melynek során megtekintették a még nem végleges formában lévő alkotást. A szakvéleményben foglalt figyelembevételével javasolt a szobor átdolgozása és ezt követően a Képviselő-testületnek történő ismételt bemutatása.”

Vajon miért csak az átdolgozást tartotta szükségesnek a zsűri, miért nem vétőzta meg? Kesjár Csaba egyébként a szomszéd házban, a jól menő motorversenyzőből lett sikeres, gazdag autószerelő deviáns, verekedős fiaként nőtt fel, sráckorában jól ismertem, mint „jó gyerek” szörnyülködtem hőstettein. Aztán sikerei idején büszkélkedtem azzal, hogy valaha ismertem. Ő egy szempillantás alatt meghalt azon a harminc évvel ezelőtti napon, de apja ebbe nem nyugodott bele, évekig „küzdött az igazáért”. Meg volt győződve arról, hogy fiát megölték. Aztán nem jutott zöldágra a hatóságokkal.

Mit gondoljunk Nagy Imre szobrának áthelyezéséről?

Lapzártakor forrong a Facebook: kiszivárgott, hogy a kormány (pontosabban a teret kezelő Országgyűlés) mérlegeli, hogy áthelyezi *Nagy Imre* szobrát a Jászai Mari térre, hogy befejezhesse a Kossuth tér visszaalakítását az 1945 utáni szobordúlások előtti állapotba. Az áthelyezés azért merül fel, hogy a nagyközönség előtt nemigen ismert, 1934-ben állított ún. mártírelmémű visszakerülhessen eredeti helyére. 2012-ben már felmerült a dolog, de a felzúdulás miatt végül lekerült a napirendről. Végül is, mondhatták, ez a terecske voltaképpen nem is tartozik a Kossuth térhez, a neve is más, ugye...

Károlyi hirtelen eltávolítása sokaknak nem tetszett ugyan, de végül is lehetett azt mondani, hogy az eredeti Tisza szobor visszaállításához szükség volt a helyre. A legérdekesebb azonban a József Attila szoborral történt: az igen jelentős tiltakozás miatt az átépítés felelősei olyan helyet találtak neki, ami bizvást mondható, sokkal jobb, mint az eredeti volt. Igazi kompromisszum született, mindenki elégedett lehet.

Ilyen kreativitásra lenne szükség most is. Mert Nagy Imre megbolygatása sokkal többnek fáj, mint Károlyié. Utóbbi személyiségét legjobb esetben is egy jó szándékú, de végtelenül kártékony baleknek lehet te-

Az 1934-ben felállított Vértanúk Emlékműve, a Vécsey utca felől, Füredi Richárd alkotása, 1938, Fortepan 39244, adományozó: Kurutz Márton, részlet

kinteni (akinek Trianont a nyakába varrni persze – a tények ismeretében – nem lehet.) Nagy Imre azonban igazi hős volt, a rendszerváltás az ő szimbolikus újratemetésével indult. A jelenlegi miniszterelnök politikai pályája is azon a napon vett repülőrajtot. Azt se lehet mondani azonban, hogy a kommun rémtetteiről a jövő évben esedékes szomorú centenáriumhoz közeledve nem indokolt hangsúlyosan megemlékezni. A Kádár-rendszer iskolai agy mosása több nemzedéknél elérte, hogy a Tanácsköztársaságot valamiféle jelentéktelen bohóctréfának, bolondok farsangjának tekintse. Hát nem. A magyar történelem részben akkor siklott ki. Tessék kézbe venni az Országház kiadványát, *B. Müller Tamás* Vörösteror az Országházban, 1919 című könyvét, amely egy alapos bevezető tanulmányból és egy dokumentumgyűjteményből áll. Nem közismert tény, hogy a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztálya (*Korvin Ottó* vezetésével) a Főrendiházban (az Országház északi szárnyában) rendezkedett be. Ide osztották be a diktatúra hírhedt alakulatát, az úgynevezett Lenin-fiúk szűk magját is. Feladatuk a tanácsköztársaság megdöntésére irányuló mozgalmak feltárása és elfojtása volt. Az Országház termeiben számos politikai túszt és ellenforradalmi cselekmények vádjával letartóztatott személyt tartottak fogva, a velük folytatott rettenetes bánásmód híre hamar elterjedt a városban. Szóval az emlékoszlop (legyen bármilyen esetlen) újra elkészítése és visszahelyezése erkölcsileg indokolható.

Hogy mégis miért nem tekinthető előrevívő gesztusnak mégsem? Mert akkor fel

merül a fehérterror áldozatai emlékművének szükségessége, és újabb, végtelemre elcsúszott követelés hullám indulhat el. Lehet hogy a Nagy Imre szobrot kellene a helyén hagyni, és a Vértanúk emlékművét elhelyezni máshol? Hiszen az 1996-as kompozíció – amelyről a korabeli kritika alaposan leszedte a keresztvizet, többek között azért, mert tökéletesen eltévesztette a mártír miniszterelnök karakterét – olcsó szimbolizmusa („félúton az önkényuralom és a demokrácia között”) csak az Országház közelében működik.

A szerkesztőség postájából

Július 19-én érdekes és meghökkentő levél érkezett hozzánk elektronikus úton. Váratlan szemrehányást kapott szerkesztőségünk egy recenzió miatt. De nem ám tévedések vagy pontatlanság miatt. A levélíró azt kifogásolta, hogy egyáltalán megszületett az írás. Ez állt benne:

NEMZETI ÖRÖKSÉG INTÉZETE

Ikt.szám: NÖRI 484/2 (2018)

ügyintéző: dr. Kárpáti Katalin főig.h.

BUDAPEST Folyóirat Szerkesztősége
Buza Péter főszerkesztő részére
Budapest Honvéd utca 3. V. em. 13. 1054

Tárgy: Tájékoztatás kérése

Tisztelt Főszerkesztő Úr!

Döbbenet olvastam a folyóirat 2018/07. számában, a 30. oldalon, a Recenzió rovatban Zeke Gyula úr tollából „Bedekker a másvilágra” címmel megjelent, „Nemzeti Nagylétünk Nagy Temetője” kötetet bemutató újságcikket. A könyvvel kapcsolatos valamennyi kizárólagos, területi korlátozás nélküli, minden felhasználói módra kiterjedő felhasználói jog kizárólag a Nemzeti Örökség Intézetét illeti meg, és ennek alapján kizárólag intézetünk jogosult a kötet nyilvánosságra hozataláról dönteni. Figyelemmel arra a tényre, hogy a kötetet intézetünk még nem adta ki, a nyilvánosság előtt még nem jelentette meg, tisztelettel kérem Főszerkesztő Urat, szíveskedjek tájékoztatást adni arra vonatkozóan, hogy a könyv hogyan került az Önök birtokába, és milyen indítatásból készült recenzió a felhasználói jog jogosultja által nyilvánosságra még nem hozott műről. Intézkedését megköszönve,
2018. július 19.

Radnainé Dr. Fogarasi Katalin
Főigazgató

A panaszt haladéktalanul kivizsgáltuk. 23-án a következő választ küldtük Főigazgató asszonynak:

Nemzeti Örökség Intézete

Radnainé Dr. Fogarasi Katalin főigazgató
1086 Budapest Fiumei út 16.

Tisztelt Főigazgató Asszony!

2018. 07. 23.

Mint a Budapest folyóirat kiadójához, Buza Péter főszerkesztő úr illetékeségből, válaszadás céljából hozzám továbbította az Ön folyó hó 19-én kelt, NÖRI 484/2 2018 számon iktatott, felvilágosítást követelő levelét, amelyben kifogásolja, hogy recenziót jelentettünk meg a „Nemzeti Nagylétünk Nagy Temetője” című, Önök által kinyomtatott, de meg még nem jelentett könyvről.

Az esetet kivizsgáltam, Zeke Gyula szerzővel személyesen találkoztam. Elé tartam az Ön levelét, felhívtam figyelmét arra, hogy „A könyvvel kapcsolatos valamennyi kizárólagos, területi korlátozás nélküli, minden felhasználói módra kiterjedő felhasználói jog kizárólag a Nemzeti Örökség Intézetét illeti meg, és ennek alapján kizárólag az intézet jogosult a kötet nyilvánosságra hozataláról dönteni.”

Minthogy Önök még ezt a könyvet nem adták ki, feltettem a szerzőnek az Ön kérdéseit, melyek arra irányultak, hogy a.) Hogyan került ez a könyv a szerző birtokába?, illetve b.) Milyen indítatásból készült a recenzió?

Zeke Gyula helytörténész, régi szerzőnk, jó néhány kötet szerzője méltóságát azt tudta felhozni, hogy a kötetet pénzért, egy boltban vásárolta. Némi gondolkodás után fel is tudta idézni mikor és hol. A kiadványt 2018. június első felében vásárolta a Múzeum körút egyik antikváriumában.

Az indítatást firtató kérdésre azt mondta, mint minden ilyen írás esetében a kiadvány méltatása és népszerűsítése volt a célja. Szerette volna, hogy az olvasók értesüljenek a kiadványról, a lehető leg többben megvásárolják azt.

Tisztelt Főigazgató Asszony!

Ennyit tudtam kérdéseit illetően kideríteni. Véleményem szerint a fentihez hasonló sajnálatos eseteket úgy lehetne megelőzni, hogy amennyiben a nyomdából már kikerült kiadványok megjelentetését csak egy hosszabb időszak múltán tervezik (vagy egyáltalán nem), akkor – a de facto forgalomba hozatal előtt – a tiszteletpéldányokat se osszák ki.

További munkájukhoz sok sikert kíván
Simplicissimus
ügyvezető, a Budapest folyóirat kiadója

(A könyv azóta hivatalosan is megjelent, egyelőre kizárólag a Fiumei úti temető bejáratánál, az Információs Pontban kapható. – A szerk.)

MODERN HIEROGLIF EMLÉK EGY MÚZEUMI MŰHELYBŐL

„Örökkévalóságot adok számodra az égben.”

Dr. Réthy László (Szarvas, 1851 – Arad, 1914), numizmatikus, etnográfus, az MTA levelező tagja 32 éven át szolgálta a magyar tudomány ügyét a Magyar Nemzeti Múzeumban. Különös, kettős életű személyiség volt, tudományos tevékenysége mellett Löwy Árpád néven humoros, pajzán verseket is szerzett. (A BUDAPEST 2013 áprilisi számában írtunk róla részletesen.)

Löwy versei reneszánszukat élik, az elmúlt években újabb és újabb kiadásokban jelentek meg. Numizmatikai főművét, a *Corpus nummorum Hungariae* (Magyar egyetemes éremtár) két kötetét – mely a mai napig a gyűjtők és a hivatásos numizmatikusok alapvető kézikönyve – többször is kiadták. A Magyar Numizmatikai Társulat 1976-ban jutalomérmét alapított tiszteletére a numizmatika tudományát kiemelkedően művelők kitüntetésére. Szobrai vigyázzák a Társulat tanácstermét.

Réthy egyetemi tanulmányai befejezése után alig harmincévesen, 1881 márciusában került a pezsgő életű Budapestre, a Magyar Nemzeti Múzeum Érem és Régiség Osztályára díjnoknak. A liberális kávéházi környezetben bontakozott ki semmin meg nem botránkozó, sajátos erotikus, obszcén és humoros költészete, s alakult ki a költő jellegzetes egyénisége is.

A társadalmi érintkezés színtere számára elsősorban a kávéház volt. A márványasztaloknál jártak össze a legendás asztaltársaságok, versei is itt találtak halás közönségre. Kiterjedt baráti köre elsősorban a kollégáiból verbuválódott.

A jelentősebb személyes ünnepeket, főleg a kerek születésnapokat mindig méltón megülték. Adatunk van Réthy ötvenéves születésnapjának megünnepléséről is. Erre az alkalomra készült egy néhány oldalas „újság”, a Lőwicclapp (megjelenik minden ötven évben).

A Mahler–Réthy sztélé

Réthy pályájának és költészetének kutatásában áttörést jelentett, hogy megismerhettük vejének távoli rokonát, dr. Uray Máriát. Ő ma is abban a budapesti lakásban él, ahol Réthy lánya, majd unokája lakott, s ahol szerencsésen fennmaradt néhány fontos dokumentum, köztük az az egyiptomi stílusú emléktábla, azaz sztélé, amelyről cikkünk szól. Valószínűleg 1911-ben, Réthy nagy gaudiummal ünnepelt 60. születésnapjára készült. (Kortársai, barátai közül többen – Kozma Andor, Jászai-Horváth Elemér, Endrődi Sándor, Szávay Gyula stb. – verset is írtak az alkalomra.)

A 12,5 × 18 cm méretű márványlapra ismeretlen technikával (feltehetően tussal) elsősorban egyiptomi írásjeleket (hieroglifákat) és képi motívumokat rajzoltak. A hieroglifákból álló szöveg és az egyiptomi jelképrendszer ismerete nélkül keveset érthetünk belőle. Ezért kapcsolódott be a sztélé értelmezésébe és ismertetésébe az ókori Egyiptom hivatott ismerője, Gaboda Péter, a Szépművészeti Múzeum Egyiptomi Gyűjteményének egyiptológus-történésze.

A sztélé alkotói

Az általunk is használt latin írásjelekkel mindössze három név van feltüntetve: dr. Mahler, Passuth és Molnár.

Az első bizonyosan dr. Mahler Ede (1857–1945). Nem tartozott Réthy szűk baráti köréhez, de évtizedes munkatársi kapcsolat fűzte őket össze.

Mahler Ede (1910),
Magyar Zsidó Levéltár

Az utolsó magyar polihisztornak is nevezett Mahler orientalista, csillagász, természettudós, régész, egyiptológus, az ELTE egyiptológia tanszékének alapítója, az MTA levelező tagja volt. 1899-ben kezdte meg működését a Magyar Nemzeti Múzeum régészeti osztályán, s egészen 1910 végéig, egyetemi tanári kinevezéséig dolgozott itt. Réthy nagyra becsülte kollégáját: „Kuzsinszky s Mahler énnem ideálok/ S Hampel styljában gyöngyöket talállok...” – írja Mit szeretek? c. versében.

Réthy korának nagy formátumú tudósaitól nem állt messze a mosoly, a jókedv, a játék. A sztélé is a modernkori hieroglif írástudó játszadozása az óegyiptomi hiedelemvilággal, jelképrendszerekkel és írásjelekkel. Ötlete, motívumainak kiválasztása, szimbolikájának (és poénjainak) kitalálása csak egy egyiptológus fejéből pattanhatott ki: nyilván Mahler tervezte, s adta meg kollégájának az ábrázolásokra vonatkozó elképzeléseit és a hieroglifák rajzait.

A második név a Réthy hivatali főnökének, Hampel Józsefnek dolgozó legendás régészeti leletrajzoló, Passuth Ödön takarja. Bevonása elengedhetetlen volt a sztélé rajzainak elkészítésébe.

Passuth Ödön (1860–1925) az ungvári tanítóképzőben kezdte, majd a budapesti Mintarajziskolában végezte tanulmányait. Rajztanárként tevékenykedett Budapesten. Különböző folyóiratok számára tudományos művekhez készített tollrajzokat. A magyar régészek központi lapjának, az *Archeológiai Értesítő*nek alig van ebben az időben kötetje, amelyben ne jelent volna meg számos rajza vagy rajzos táblája. Több régészeti monográfiát is illusztrált, nevét elsősorban Hampel József monumentális anyagközlő munkái őrzik, amelyeket még ma is gyakran forgatnak forrásként a hazai és külföldi szakemberek.

Legnehezebbnek a Molnár név azonosítása tűnt. De Löwy saját részre 1913 végén összeállított hatalmas versgyűjteményében felbukkan egy ígéretesnek látszó személy: Molnár Viktor, a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárának laboránsa. Okkal feltehető, hogy őt takarja a sztélén lévő név. Réthy tisztelettel vette körül kollégáját, munkásságának negyvenéves jubileumára verssel köszöntötte:

Molnár Victornak, a múzeumi régiségtár laboránsának üdv!

*40 éves szolgálata jubileumára
1905. április 8.*

Írta: dr. Löwy Árpád

*Kedves társak, muzeisták,
Kik ma itt egybegyűltetek,
Szívem kellős közepéből
Üdvözöllek én titeket!*

*– Tudjátok meg, hogy ez este
Nem közönséges alkalom,
S hogy minden dib-dáb dologért
Nem szólal meg az én dalom!*

*Nem bizony, csak akkor, hogyha
Érdemes rá, akiért szól!*

*– Szól ma! – s beszél a Múzeum
Egy érdemes munkásáról!*

*Munkása a Múzeumnak,
A szó igaz értelmében!
Munkássága előttünk áll,
Mindnyájunknak példaképpen!*

*Nincs párja a szorgalomban:
Igazi hangya Ő, a ki
Még a kutyaszarból is a
Gyöngyöt tudja kikaparni!*

A sztélé elkészítéséhez nem volt elég Passuth rajztudása. Minden bizonnyal szükség volt „a gyöngyöt kikaparó” Molnár szaktudására is. A márványlap felülete alapozva van, erre került a rajz, s valószínűleg egy lakkréteg is borítja. Az évszázados emlék teljesen ép, nem mutatkoznak rajta az enyészet, kopás, fakulás jelei.

A vers keltezése is tanúskodik arról, hogy Molnár Viktor hosszú évekig együtt dolgozott

Molnár Viktor,
Weinwurm Antal felvétele,
Vasárnapi Ujság 1912.
szeptember 22.

a Nemzeti Múzeumban Mahlerrel, Passuthtal és Réthyvel. 1864-ben került a múzeumhoz, laboránsként fontos szerepe volt a leletek restaurálásában, kémiai elemzésében. 1873-ban kitanulta a gipszöntés és a gipszszobrászat technikáját is. 1918-ban hunyt el.

1912-ben a vallás- és közoktatásügyi miniszter a múzeum igazgatójának előterjesztésére jutalomban részesítette. Az indoklás szerint Molnár 47 éven át „ernyedetlen, példás szorgalommal” szolgálta az Intézetet, s „előrehaladott kora ellenére ott még ma is a legszorgalmasabb és legmunkabíróbb emberek egyike”. Ekkor készült róla az itt látható fotó.

A sztélé szövege és jelképrendszere

A sztélé hagyományos, klasszikus egyiptomi hieroglifákkal kódolt szövegeinek és képi motívumainak értelmezését Gaboda Péter végezte el.

A tartalom hordozója egy tipikus felül lekerekített sztélé (készítésekor még nem tudták, de orommezéjének görbülete feltehetően a Nappályát szimbolizálta). A sztélé tagolása is a szokásos sémákat követi. Fenn, az orommezőben az égi szféra, az ég és föld között pedig az áldozatbemutató interakció-

ja zajlik az égi szférát képviselő istenség és a földön élő áldozatbemutató között.

Az égi szférát képviselő felső orommezőbe a találékony Mahler Réthy/Löwy Janus-arcúságát kifejező egyiptomi motívumot választott, a *szívmérlegelést*.

A Halottak Könyve erről szóló, 125. fejezetét kísérő, sírképeken gyakran visszaköszönő eredeti ábrázolásokon a mérlegelés a túlvilági bíróság előtt zajlik, ahol is a mérleg egyik serpenyőjében a halott szíve, a másikban az igazságot, világrendet szimbolizáló toll kap helyet. A szív az egyiptomiak számára a gondolkodás, az érzelem központja, s ha az igazsággal szemben alul marad, a halott nem kap bebocsáttatást a túlvilágra, így a megsemmisülés vár rá.

A jelenetet Mahler úgy aktualizálta, hogy a mérleg serpenyőibe Réthy/Löwy kétfajta munkásságát helyezte. Az egyikbe „Dr Löwy költeményei”, vagyis a pajzán költészet került, a másikba a numizmatika: Corpus num[m]orum [Hungariae] című műve. Mahler ezzel azt fejezte ki, hogy Réthy tudományos munkáit azonos értékűnek tartja költeményeivel.

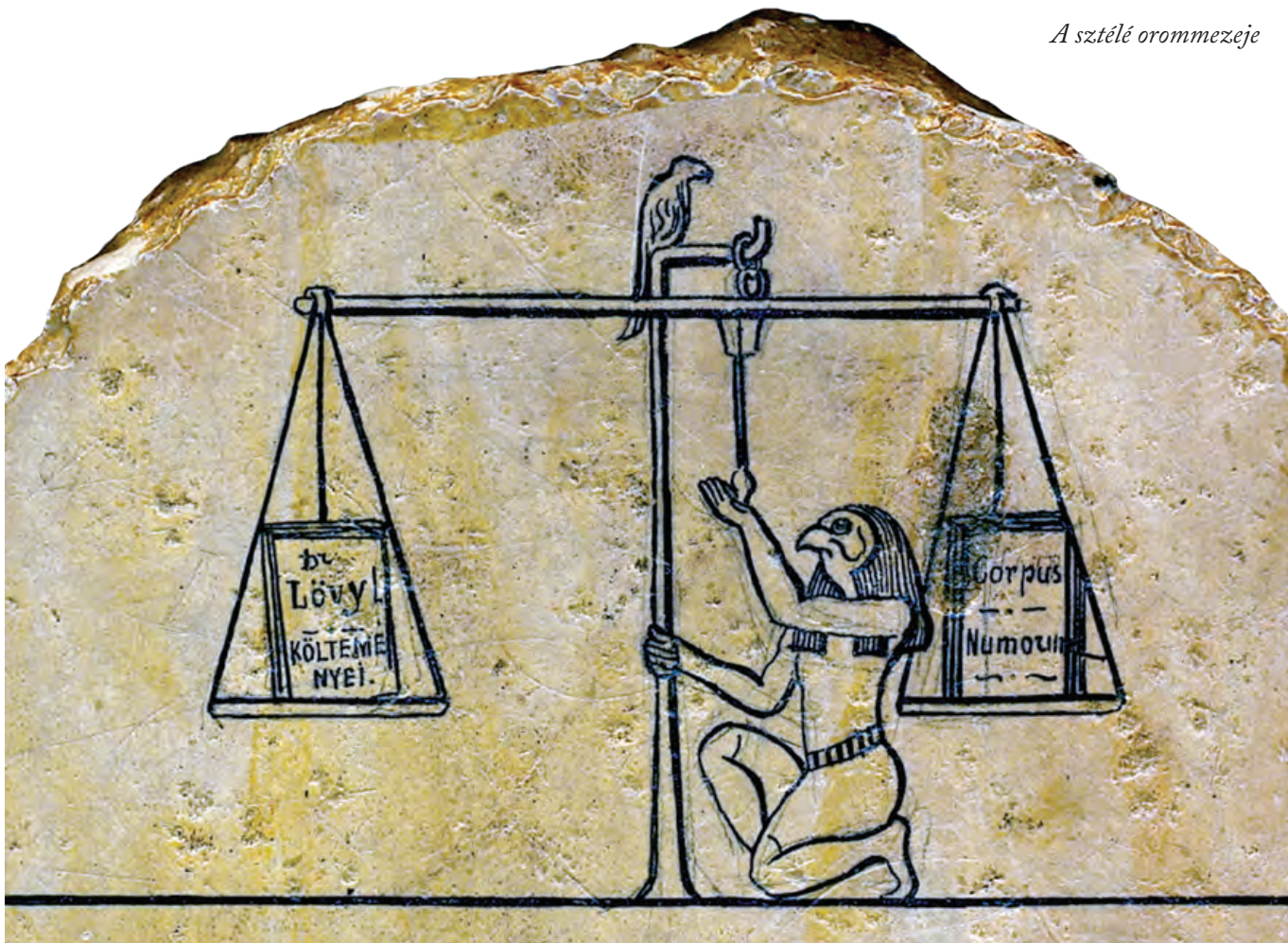
A mérleg mellett általában vagy a sakálféjű Anubisz (túlvilági, túlvilágra vezető isten) szokott segídezni, vagy a hol íbiszként, hol

páviánként elképzelt varázserejű Thot isten, de előfordul Hórusz sólyomisten is, aki apja, Ozirisz örökösévé, annak meggyilkolása után lépett a helyébe. A rendet visszaállító sólyomfejű Hórusz itt a mérőönt tartva mint egy hitelesíti (vagy ha mégis hija lenne egy kicsit, egyensúlyba hozza) a mérleget.

A mérleg nyelvén ülő madár talányos. Egyiptomi „mércevel” két madáralak jöhet szóba a mérlegelésnél segítendő: Hórusz (sólyom), Thot (íbisz). Mahler valószínűleg nem ezekre gondolt, s az is lehet, hogy elképzelése „kétfenekű”, kettős megoldást tartogatott. Abból kiindulva, hogy a nehezen meghatározható madár nagy faroktollakkal ékes, ez Mahler részéről talán egy bűjtatott csipkelődő utalás a pajzán versek hatodik X-be lépő írójának a „sokat akar a szarka, de nem bírja a farka” közismert szólásra. Ugyanakkor, mint majd alább látjuk, a sztélé másik fontos alakja, főszereplője Nephthys istennő, akinek állat alakú ábrázolásai között előfordul a kánya. Talán ilyen formában került fel az orommezőbe, a mérlegelést felügyelve.

A nagy faroktollú madárjelkép értelmezését a továbbiakban az olvasókra bizzuk, különösen, ha dús a fantáziájuk.

A sztélé orommezéje

Az áldozatbemutatás keretét alkotó kozmikus szimbólumok

A sztélé fő jelenetét alkotó áldozatbemutatást különféle, kozmikus jelentésű szimbólumok határolják, és töltik ki.

Az Ég hieroglifa (a), amelynek „testében” az ötágú csillagok kaptak helyet, szélein kétoldalt egy-egy csücsökben végződve támaszkodik a stabilitást, tartósságot szimbolizáló ún. uasz-jogarokra (ld. az alsó képen az alakok háta mögött látható jogarok), a tulajdonképpeni tartóoszlopokra.

Az ég (a) és a föld (b) közti köztes térben foglalt helyet, repül át a szárnyas napkorong (c).

Az áldozatot maga Löwy mutatja be, legzetes malaclopó köpönyegében, cvikkerrel, szájában az elmaradhatatlan szivarral. Az egészalakos rajz merőben új, eredeti, egyik ismert Löwy-ábrázolás másolatának sem tekinthető.

A figura kilétét felfedik a feliratok is: mind latin betűvel (a karja alatt), mind pedig az ún. (királyi) névgyűrűbe foglalt hieroglifákkal a feje felett.

Löwy – oeuvre-jéhez méltón – két kör alakú tálcán két ejakuláló férfi nemi szervet áldoz. (Megjegyezzük, hogy az egyiptomi

írásban van ejakuláló falloszt ábrázoló hieroglif jel.)

Kérdés, vajon van-e külön jelentősége a kettes számnak, vagy csak nem akart üres egyik kézzel az istennő elé állni, s ezért mindkét tálcára került az adományból.

Az áldozás tényét fejezi ki a tálcák alatti függőleges feliratoszlop, megnevezve az áldozat tárgyát: „Adatik két (vagy kétszer) fallosz az ő szeretettjének, adassék neki élet.” Az adományozó hímnemben van megjelölve, az adományt kapó pedig nőnemben.

Az áldozatot fogadja: Nephthys (görögös névalak) istenasszony, aki a fején lévő névhieroglifáival határozható meg.

Kézenfekvő, hogy az áldozat természeténél fogva egy nőnemű istennőt kellett ábrázolni fogadóként (amely nemnek Löwy nagy hódolója volt). Az istennők közül talán azért esett Mahler választása Nephthysre, mert az Ég/Túlvilág és a Vég istennőjeként, miközben az elmúlásra figyelmeztetett, részben már a jövőbeli túlvilági lét biztosítékait is nyújthatta. De kikacsintva szerepet játszhatott, hogy éppen Nephthys kapcsán egy félrelépést is rebesgetett az egyiptomi mitológia.

A kapott adományokért cserébe az istennő viszonyos ígéretét tartalmazza az ő arca előtt látható két függőleges feliratoszlop. A bal oldalon: „Mondás Nephthys, a Nyugat (Túlvilág) úrnője által.” A jobb oldalon: „Örökkévalóságot adok számodra az égben.”

A sztélé jelenetmezőin kívül (ld. a hátsó borítón a teljes sztélé ábrázoló képet), kétoldalt egy-egy függőleges sorból derül ki, hogy Löwy kitől kapta ezt az ajándékot, és milyen kapcsolat volt köztük.

A sztélé bal oldalán lévő függőleges felirat: „Adatik egyetlen nagy barátod, dr. Mahler megemlékezéseként.” (A dr. Mahler név csak latin betűkkel van feltüntetve.) A sztélé jobb oldalán lévő függőleges felirat: „Amit Passuth és Molnár készített.” (A Passuth és Molnár nevek latin betűkkel és hieroglif átírásban is szerepelnek.)

Az írás szerzőit örömmel töltötte el, hogy a szerencsés körülmények között egy évszázadon át lappangott, véletlenül napvilágra került érdekes „lelet” keletkezésének körülményeit, értelmezését megoszthatták az olvasóközönséggel.

Legyen ez az írás tisztelgés a kollegiális barátságának tanújelét adó budapesti múzeumi műhely valamennyi tagja: a megajándékozott tudós és költő dr. Réthy László, a sztélé adományozója, dr. Mahler Ede egyiptológus, valamint az ajándék létrehozatalában segédkező Passuth Ödön grafikus és Molnár Viktor múzeumi laboráns emléke előtt is.

Az áldozatbemutatás „aktusa”

*Egy évben egyszer nyaraltunk,
jó előre engedélyt kértünk előtte
a brigádvezetőtől vagy az igazgató
elvtárstól, és hetekig készült rá*

HURRÁ,

London

Ma még nem tudjuk, hol nyaralunk a jövő héten. Sok hátizsákos fiatal a reptérre menet mobilon foglalja le a fapados jegyet, amelynek minden percben más az ára, hát igyekezni kell, a szállást szintúgy mobilon rendelik, mert hogy ma már a szobaárak is naponta, sőt óránként ingadoznak. Ugyanezzel a készülékkel üzennek az ősöknek, hogy majd valamikor tán hazajönnek, de az sem biztos. Az élet kiszámíthatatlan lett, no meg ezerszer gyorsabb, pörgősebb, mint akárcsak 20 éve. A munkahely gyakran változik, de még az ország is, ahol élünk, hiszen lehet a távol-

*az egész család. A gyerek táborban
vagy a nagymamánál,
ahol saját kárán tanulta meg, hogy
nem szabad a kecske szakállát
meghúzni, meg túltömni magát
cseresznyével, a hátsó kertben
pedig csak az másszon fel
a barackfa korhadt ágára, aki nem
bőg, ha leesett. Mi meg addig
a Balatonnál, a szakszervezeti
vagy vállalati üdülőben
táncoltunk, bergamott illatú, piros
vállal az ismerkedési esten.*

Berlin

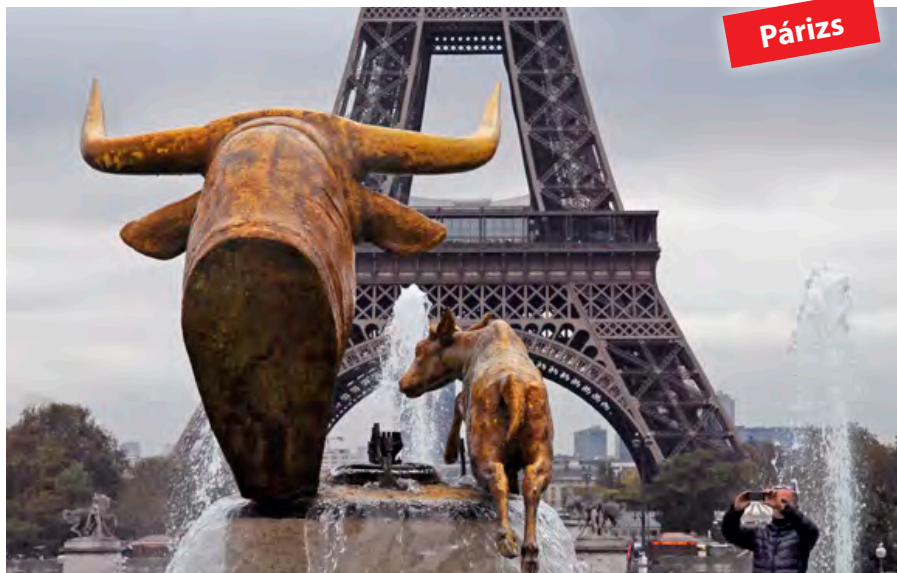
Bécs

ból is dolgozni, attól függ, mivel keressük a pénzt. Sokszor magunktól kell szabadságot kérni, és ez a legnehezebb, hiszen pontosan tudjuk, mennyi pénztől esünk el, ha végre rá vesszük magunkat a kikapcsolódásra. Azzal is tisztában vagyunk, mennyit költünk majd pluszban.

Először kapsold ki

Manapság a számítógép és a mobil kikapcsolása a nyaralás legnehezebb része. De ezt már tényleg csak akkor tehetjük meg, ha megnéztük a neten a járatindulásokat, tájékoztunk az esetleges késésekről, elolvastuk a kiszemelt szállodáról szóló különféle kommenteket, megrendeltük a reptéri taxit, kifizettük online a koncertjegyeket és lefoglaltuk a masszázs időpontját a hotel weboldalán.

UTAZUNK!

Ma mehetünk bárhova, ha van rá elég pénzünk, igaz, azok az üdülőhelyek, városok, ahol a közelmúltban terrortámadások vagy katasztrófák történtek, egy ideig kiesnek a látóköreinkből. Ötven éve ezt nem figyeltük, hiszen úgysem utazhattunk volna el távoli tájakra, igaz, kevesebb volt az öngyilkos támadó is. Még senki sem firtatta Ferihegyen, hogy viszünk-e magunkkal pálinkát vagy tokajit, és ha meg is nézték, nem kobozták el. Nem kellett pát inteni a kedvenc kis körömvágó ollónak, se melltartóra vetközni és levetni a szandált a biztonsági ellenőrzésnél.

Világot látni jó, és mi útra kelünk, van, aki minden héten többször is, igaz, nem nyaralás miatt száll repülőre, hanem mert időseket ápol Brightonban, vagy pincérkedik hétvégeken a német tengerpartnál. Ebből tud majd elmenni szeptemberben egy kicsit pihenni, mondjuk Máltára vagy Portugáliába.

Ahogy nőttek a jövedelmi különbségek, úgy váltak státusszimbólummá bizonyos úti célok. Elég csak megmondani, hol csobbantál legutóbb, és megmondom, ki vagy. Bónusz Brigáddal dagonyázol féláron, Hajdúszoboszlón? Elugrasz dubajozni pár napra? Esküvőre készülödsz Balin? Osztrák hűttében hűsölsz, mert nyáron olcsó a szállás és senki nincs a sílifteknél környékén?

Az El Camino-tól Bhutánig

Manapság százféle tényező befolyásolja, hogy hova utazunk. A szájhagyomány, online utazási magazinok, filmek, tévésorozatok, barátok, reklámok, bloggerek ajánlása, a

hitünk, a hobbink, az egészségi és családi állapotunk, meg legfőképpen a pénztárcánk. A középosztály úti célja Görögország, Horvátország, Bulgária. Egyiptomba, Törökországba és Tunéziába is ezrek indultak el minden évszakban, amíg el nem kezdődött a közel-keleti mizéria. Persze a félelmet is felülírják az olcsó last minute-ek, és lassan elfelejtődnek a még oly szörnyű mészárlások is.

Külön csoport azoké, akik minden évben Erdélybe tesznek zarándokutakat vagy ha úgy tetszik, túrelő túrákat, ez meggyőződés, származás, kötődés, világnézet kérdése.

A tehetős réteg vágyai is sokfelé ágaznak: unatkozó milliomosok, tévécsatorna-tulajdonosok és kevésbé foglalkoztatott színészek az El Camino-t járják, aranytól csilingelő vidéki özvegyek fatimai zarándokutakon vesznek

részt, életközépi válságban leledző szinglik Toszkánában kutatnak özvegy borhátulajdonosok után, volt PR-osok és marketingfőnökök Bhutánt fedezik fel, míg mások Asztana futurisztikus városközpontját, az északi fényt vagy az izlandi bugyogó gejzíreket fényképezik, hogy aztán feltegyék a Facebookra. (Enélkül olyan, mintha el se mentünk volna...) Kőgazdag menedzser hölgyek jógázásért és bio-vega léböjt kúrákért perkálnak ki zsebből félmilliót.

Blogger vagy, netán influenzszer?

Ha már az előbb említettük a Facebookot és a közösségi médiát: nem csak „dögöljön meg a szomszéd az irigységtől” indítással közölnek ma egyesek fotókat. Millió forintok rejtőznek a híres vagy névtelen influenzaszeresek mögött, akik befolyásolják az utazási célpontok népszerűségét, csakúgy, akárcsak a kozmetikai trendeket. Olvasom a

minap, hogy senki nem lehet igazi influenzaszer bikinis képek nélkül, de nem mindegy, hogyan pózol. „Nem úgy van az, hogy kimegyünk a Rómaira vagy a csepeli strandra, de még a mediterrán Riviéra sem elég influenzaszer-kompatibilis, ha nem a megfelelő módon készítjük a képeket” – ad tanácsot az egyik life style online fórum.

Itt aztán óvatosságnak kell lenni, és figyelni a részletekre: már nem elég a tavaly még divatosnak számító Balaton Közepét beírni, most már a Balaton Kellős Közepé a hivatalos influencerszer lokáció. További elfogadott verzió még a Lake Balaton – tudom meg. Csinos fiú és leány utazási bloggerek diktálják a divatot, mert reptetik őket a világ nagy légitársaságai, ők pedig percenként küldözgetik magukról a gondosan beállított vagy kevésbé annak tűnő fotókat.

Sznob körökben divat meglátogatni a kastélyt, ahol a Downton Abbeyt forgatták, egyes valóságshow sztárok és kétkezi celebek pedig Las Vegasban érzik jól magukat, amíg tart a tévés milliőkből.

Dagonya, hizókúrával egybekötve

A kezdő nyaralók sokszor all inclusive-ot választanak, pedig ez a legártalmasabb üdülési forma, és nyugaton már kevésbé népszerű. Egy német utazási felmérés szerint az ilyen nyaralás után jelentősen megugrik a szívinfarktuszok és agyi katasztrófák, valamint eperohamok száma, ami nem csoda, hiszen főleg az első három-négy napban mindenki túleszi és túllissa magát, közben meg egész nap pocsol a meleg vízű medencében.

A másik véglet az aktív pihenést választók köre. Ők soha nem végeznek fizikai munkát, nem járnak fát vágni az erdőbe, metszeni a szőlőbe, és nem etetnek hajnalonként malacokat. Akik ilyen dolgokkal foglalkoznak, úgy érzik, eléggé aktívak egész évben.

Sok a megszállott bringaőrült, ők ma már jelentős piaci szegmenst képviselnek, külön programokat szerveznek számukra nemcsak az egyesületeik, de minden megyei turisztikai marketingközpont is, miközben kiépült a kedvükért egy speciális szolgáltatóipar és infrastruktúra.

A hazai vizeket még kevesen fedezték fel, pedig varázsos kenutúrákról mesélnek a Tiszán, közben lehet tornácos, muskátlis falusi vendégházakban megaludni, arborétumokban sétálni, nemzeti parkokban madarakat megfigyelni, amúgy angol módra, no meg kóstolgatni az őrségi vagy szatmári falvak finom itókáit és ételeit. Értelmiségi körökben kedveltek lettek az eldugott helyen lévő csinos kis borhotelek, ahol az ott termelt alapanyagokból készült fogások kínálása a jellemző, és az sem gond, ha valaki vegán vagy „mindenmentes” menüt kér.

Persze a Balaton azért megmaradt klasszikus úti célnak, a minap olvasom, hogy egy 30 fokos májusi hétvégén akkora tömeg utazott

a tóhoz, hogy idős emberek álltak a vonaton, mert a MÁV-nak nem jutott eszébe beállítani néhány plusz kocsit. Azért van, ami semmit se változott...

Az autópálya zsúfolt, a matrica meg a benzin drága, de a nyugdíjasok és a diákok még ma is szeretik a Balatont. A tó státusza közben változott: régen semmibe sem került felütni valahol egy sátrat, fürödni az ingyen strandon, amúgy szabadon, Szerelmes biciklisták módjára, és kiptantintani egy kőbányait a lángos mellé. Ma kevés az ingyen strand, egy megpakolt lángos ezer forint, a gyanúsán színes, túlfestett kétgombócos fagy 600, a német dobozos sör 800. És akkor még csak nassoltunk, napoztunk, de hol is alszunk?

Zimmer frei helyett airbnb

Főszezonban a Balatonnál általában húzó-sak az árak, drága kis butikhotelek nyíltak errefelé szép csendben, főszezonban félpanzióval már az ausztriai tarifák a jellemzők, bár a turisztikai szakemberek szerint baj, hogy nincs ötcillagos szálloda a magyar tengernél. De a másfél hónapra érdemes-e beruházni? Ha csak télen nem konferenciázik, meetingezik és csapatépít ott majd néhány multi meg kormányközeli cég...

A Balaton-felvidék felértékelődött – kis magyar Provence-nak is emlegetik – ma

már nem csak a déli part strandjai népszerűek. A Zimmer frei airbnb-vé avanszált, tényleg így elegánsabb, bár sokan nem tudják kimondani. Ma sokan el akarják adni a vikendházukat, amely régen a paneltulajdonosok álmainak netovábbja volt, hiszen a többség akkor csak itthon nyaralhatott, és a forró betonteknőben fojtogatott a kánikula. Ez a korosztály lassan kihál, a gyerek meg az unoka már külföldön él, és az itthon maradtoknak sincs kedve a röghözkötöttséghez. Hány Balaton-felvidéki portán látni elhanyagolt szőlőt...

Nem kevesen befektetési szándékkal vásárolnak fel régi nyaralókat, mert a forint kamat híján csak romlik a bankban. A hollandok után sok kínai is keres telket, házat, állítólag jól tesz egy itt élő külföldi renoméjének, ha van magyarországi ingatlana.

Gyógyfaluk, lépten-nyomon

Mintha a balatoni, egyébként is rövid szezon időszakban legyűrte volna az országos wellness láz. Nincs olyan valamirevaló nagyobb falu ma Magyarországon, ahol ne akadna egy magát wellness szállodának nevező panzió. Elég egy medence, egy parányi, nem túl bizalomgerjesztő vízű jacuzzi, és máris lehet használni ezt a címkét. Gyógyvíz nálunk minden kapavágásnál feltör, tehát csak szándék és pénz kérdése, hol teremtsünk hirtelenjében egy gyógyfalut. Harminc éve a pestiek még nem sejtették, merre van Bük, Zalakaros meg Kehidakustány, most meg már a német ajkúak is pontosan tudják – vagy éppen kezdik elfelejteni, és adják át a helyüket a lengyeleknek, szlovákoknak, oroszoknak.

Hogy hol nyaralnak a létminimumon élő milliók? Nos, otthon, ha ezt nyaralásnak lehet nevezni. Valljuk be, ez kevésbé izgalmas, de ez a rögválás. Ők eléggé el vannak foglaltva, hogy megéljenek. De lehet, hogy az a baj, soha, senki nem tanította meg nekik, hogyan kell pihenni, és hova is lenne jó utazni.

Podmaniczky-díj 2018.

A díjakat 1982 óta minden évben Város- és Faluvédők Szövetsége (Hungaria Nostra) Országos Találkozója és Szakmai Konferenciája alkalmával adják át azoknak a magánszemélyeknek és közösségeknek, akik foglalkozásuktól, munkahelyi kötelezettségüktől függetlenül vagy azt jelentősen túlteljesítve a legtöbbet tették épített és természeti környezetünk, kulturális örökségünk értékeinek megismertetése, védelme érdekében. Ráday Mihály, a szövetség elnöke július 13-án Szombathelyen adta át az idei elismeréseket. A díjazottak között külön köszöntjük a BUDAPEST szerkesztőbizottságának tagját, Hidvégi Violetta-t. Mindannyiuknak szívből gratulálunk!

A 2018. évi budapesti Podmaniczky-díjasok:

Bálint Imre alkalmazott matematikus

Beöthy Mária okl. építészmérnök, szakmérnök, vezető tervező

Hidvégi Violetta főlevéltáros, főtanácsos

Villányi Péter a XVI. kerületi közgyűtemények Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ vezetője, okl. etnográfus

Winkler Barnabás DLA, építészmérnök

A múlt hónap nagy vesztesége Kányádi Sándor (1929–2018), akinek az utóbbi évtizedekben második otthona lett Budapest, a Tabán. Ezzel a versével búcsúzunk tőle.

Kányádi Sándor

Hiúság

Tagoló vers Sándor fiamnak 20. születésnapjára

lelkemre
többre
nem
vágyom
lenne
bár
egy
padom
lenn
az
Arany János
nevét
viselő
metróállomáson

A költő kívánsága 2003-ban teljesült. A pad felirata: „Ez itt Kányádi Sándor padja, aki fáradt, megpihenhet rajta.”

KÖNYVJELZŐ

Fráter Zoltán Szerelmes Budapest

Holnap Kiadó • 2 700 Ft

Ki ne olvasott volna *Ady Endre* és *Léda*, vagy *Ady* és *Csinszka* szerelméről? Ki nem hallott már *Karinthy Frigyes* érzelmi viharokban gazdag házasságáról? Ki nem tudja, hogy *Bródy Sándor* és *Krúdy Gyula* elbűvölte a nőket? Kevesebbet beszélünk azonban arról, hogy *Ady Endre*nek volt harmadik nagy szerelme is, hogy *Krúdy* leendő anyósával tartott fenn heves viszonyt, hogy a huszonekét esztendő *Kosztolányi Dezső*nek tizennégy éves kislányért lángolt a szíve. Ki gondolná, hogy *Harmos Ilona* színésznő, *Kosztolányi* későbbi felesége a fiatal *Karinthy* kedvese volt? Ki hinné, hogy az életvidám *Karinthy Frigyes* sohasem tudta elfelejteni korán elhunyt első nejét, *Judik Etelt*? Ebben a kötetben maguk az érintettek, a szerelmi történetek szereplői beszélnek hiteles dokumentumok alapján. *Fráter Zoltán* az eredeti levelezések, naplófeljegyzések, vallomások nyomán izgalmas olvasmányt állított össze, párbeszélgetésekké alakítva hét legendás háromszögtörténetet.

KULTAJÁNLO

Okinawa Mi Amor – Szerelmem Okinawa

Dr. Korsós Zoltán fotókiállítása a Természettudományi Múzeumban

*Magyar Természettudományi Múzeum •
2018. augusztus 24 – november 4.*

□ A Riukiu-szigetvilág a 120 milliós Japán legdélibb, 47-ik tartományát, Okinawát alkotja. A mintegy 140 kisebb-nagyobb szigetből álló terület gyöngyfüzérszerűen köti össze Kyushu nagy szigetét Tajvannal. Négyszázötven éven át különálló királyság volt, lakosai inkább a csendes-óceáni népekre hasonlítanak, más a zene, a tánc, a természethez való viszony, s az emberek jókedvűek, derűsek, lazák, kicsit lusták; ahogy „Főjapánban” mondják: „ott még a buszok is késnek...” Dr. Korsós Zoltán, a múzeum zoológusa az okinawai Riukiu Egyetem meghívására 2009–2012 között három évet töltött a csodálatos szubtrópusi szigetvilágban, 53 szigeten járt a 60 lakottból, ahol a talajlakó ízeltlábúak biológiáját tanulmányozta. A történelemre, a helyi viszonyokra, az emberi kapcsolatokra nyitott szemmel és folytonos kíváncsiságtól hajtva járta a szigeteket. Egvedülálló élményeit tárja Okinawa Mi Amor – Szerelmem Okinawa című tavaly megjelent könyvében az olvasó elé, összesen 116 blogbejegyzéshez hasonló fejezet formájában, és ismerteti meg a „karosszékekben ülő turistát” vagy akár a valódi látogatásra vállalkozó utazót a helyi

Fotó: Dr. Korsós Zoltán

emberekkel, az elszigetelt, különleges kultúrákkal és az egzotikus, ritka élővilággal. A könyvben szereplő fotókból készült kiállítás augusztus 24. és november 4. között látható a Magyar Természettudományi Múzeum Kupolacsarnokában.

Mesetábor

Mesés ételek, mesés tábora, terüj asztalkám! 7–10 éveseknek

Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum • 2018. augusztus 27–31.

□ Hogyan készülhet a hamuban sült pogácsa? Meglátogatni a százarcú boszorkányt a négyyszögletű kerek erdő mélyén? Kiállni az öreg király próbáit, vagy kiszabadítani a királynőt a sárkány karmai közül? Napközis táborunkban sokat mesélünk, sütünk, főzünk. A mesebeli ételek mellett mesés

hősökről is beszélgetünk, és utánajárunk milyen is egy igazi hős, majd kiderítjük, hogy a tábor kis résztvevői is azok-e!

További információ:

www.mkvm.hu

Elment Kema

A Nagy Budapest Törzsasztal egyik kedves tagja, nagyszerű ember távozott közülünk. Kérésünkre volt kollégája, dr. Farbak Péter írta ezt a búcsúztatót.

Elhunyt dr. Kemény Mária (1949–2018) közgazdász, művészettörténész, Budapest építészetének tudós ismerője, várostörténeti ismereteinek lelkes terjesztője, civil szervezetek aktív tagja, segítője. Mária – vagy ahogy ő szerette, ha hívják, Kema – élete egyként magába foglalta a végtelenül tragikus és az örömteli, szép mozzanatokat. Olyan családban született, amelyet súlyosan megtizedelt a holokauszt. Édesanyja, édesapja és rokonságuk történetét meg is írta a 2015-ben megjelent A holokauszt és a családom című, sok visszaemlékezésből, megrázó vallomásokból álló kötetben. Közgazdasági végzettsége folytán könyvelt is, sőt az 1989-ben alapított irodalmi és társadalmi havilap, a 2000 folyóirat gazdasági vezetését is elvállalta. Részt vett olyan filantróp civil szervezetek munkájában, mint az 1979-ben létrejött, *Solt Ottília* vezette Szegényeket Támogató Alap (SZETA) majd az 1990-ben alakult Menhely Alapítvány.

A második diploma és az igazi szerelem a művészettörténet volt, az ELTE BTK művészettörténet szakát végezte, ahol nagy hatással volt rá *Zádor Anna* professzor, s a *Németh Lajos* tanszékvezető révén évfolyamtársaival ő is bekapcsolódott a funerális művészetet kutató programba. Kema a Gerenday-sírkögyár történetét írta meg.

Az Építészeti Múzeum után az 1980-as évek közepén került a FIMUV Műemléki osztálya *Komárik Dénes* vezette tudományos csoportjába, ahol budapesti műemléképületek építéstörténetének kutatásával foglalkoztak. Itt szép feladatokat kapott: a Magyar Tudományos Akadémia székháza és a Szent István Bazilika tudományos dokumentációt készíttette el. Mindkét épülettel később még mélyebben foglalkozott, ennek köszönhetően később megjelent tartalmas, szép könyvei. 1990-ben a csoport Hild-Ybl Alapítvány néven önállósodott, első nagy vállalkozásuk az 1991-es *Ybl Miklós* életműkiállítás volt a BTM Vármúzeumában. Kema a katalógus tanulmányainak szerkesztését végezte, s öneki köszönhető a Bazilika háborúban megsérült makettjének restaurálása is.

Mindig érdekelte ismereteinek továbbadása, ez nyilvánult meg sok, élményszerű tudományos és ismeretterjesztő előadásában, városi sétájában. A művészettörténet tanszéken több évig volt megbecsült külső előadó. 2009-ben szerkesztője volt egy igazán úttörő szemléletű könyvnek, amely a Kismező, Nagymező, Broadway – várostörténeti tanulmányok címet viselte, s komplex módon, sokféle nézőpontú tanulmánnyal közelítette meg egy kis városrész történetét, kultúráját, társadalmát. A 2009-ben a Terc kiadónál megjelent kötetet *Bácskai Vera* mutatta be, aki sajnos már szintén nincs köztünk. 2010 körül szerepet vállalt a Belső-erzsébetvárosi zsidónegyed megmaradásáért fellépő Óvás Egyesületben, küzdött a Klauzál téri pesti gettó- emlékműért. 1996-ban az Akadémia pályázati terveiről, 2014-ben egyik pályázó építészéről, Ybl Miklós-ról rendezett kiállítást az MTA Művészeti gyűjteményében.

Péter fiának elvesztése után támadat meg két éve a halálos kór, amivel először felvette a küzdelmet, majd végül feladta a harcot. Egyáltalán nem volt könnyű élete, mégis rengeteg értéket, szellemi kincset, okos írást hagyott maga után. Nyílt, barátságos, okos, segítőkész, örökké kutató és felfedező lény nagyon fog hiányozni!

KÖNYVJELZŐ

Sonnevend Júlia Határok nélkül – a berlini fal ledöntésének története a globális médiában

Corvina Kiadó • 3 990 Ft

Hogyan születik egy globális ikonikus esemény? A berlini fal leomlásáról szóló hírekre és az esemény későbbi emlékeztetőre összpontosítva *Sonnevend Júlia* azt vizsgálja, hogyan építheti fel a történet elbeszélője úgy az eseményt, hogy azt az emberek sokáig felidézzék. A keletnémet határ megnyitása, amit ma egyszerűsítve „a berlini fal ledöntésének” nevezünk, valójában összetett és zavaros eseménysor volt, bürokratikus ballépések félrevezető sajtóinterpretációjának következménye. Globális üzenete mégsem a szerencséről, a véletlenről, a történelem esetlegességéről szól. Mint globális ikonikus esemény, „a berlini fal ledöntése” azt a múltó hatalmat jelképezi, amire a védtelen hétköznapi emberek tömege szert tehet. Az esemény egyszerűsített, „márkás” megnevezése, tömör narratívába és jellegzetes képsorba sűritése kortárs társadalmi mítoszt nyújt Kínától Törökországon és Magyarországon át az Egyesült Államokig. Ez a mítosz ad keretet az elválasztó falakkal és kerítésekkel, határokkal és menekültekkel kapcsolatos vitáinkhoz és az emberi szabadság lehetőségeinek megvitatásához mind a mai napig.

SZÍNIKRITIKA

Munkahelyi zaklatás kastélyban – A Figaro házassága Szentendrén

Zappe László

Mindig irigykedtem, amikor nyárra a pozsonyi várban megnéztem az azévi Shakespeare-előadást. Az egykori Csehszlovákia négy várában ugyanis minden nyáron körbejár egy-két Shakespeare-produkció, kevés díszlettel és néhány jól ismert sztár színésszel. Várak nálunk is vannak, és minden várban akadnak olyan színjátszásra alkalmas zugok, amelyeket már ki is próbáltak, és megfeleleltek. De igazából csak Gyulán eresztett mély gyökereket a nyári színház, benne a mindig izgalmas, színvonalas Shakespeare Fesztivállal.

Most úgy látszik, hogy *Vadász Dániel* vállalkozása, a Co-opera is túlélte első évadát, az idén másodsor jelentkezett Szentendrén, hogy a tavalyi Sevillai borbély után a Figaro házasságával körbejárja az országot, majd eljusson Veronába – és ha minden jól megy, utána majd talán más európai városokba is. *Mozart* is van olyan jó márka, mint *Shakespeare*. A Co-opera elnevezés egyébként arra kíván utalni, hogy benne több hazai zenés színház, illetve operákat, operetteket is játszó társulat, vállalkozás vesz részt, a Figaro házasságát a Szegedi Nemzeti Színház, a Győri Nemzeti Színház, a debreceni Csokonai Nemzeti Színház, a Szentendrei Teátrum és az Operettissima Nonprofit Kft. együttműködésében viszik színre. A produkció, amelyet *Szabó Máté*, a miskolci társulat rendezője állított színpadra, meg is felel a célnak. *Khell Csórsz* kívül-

ről doboznak látszó díszlete valójában leporelló szerűen hajtogatható lapokból áll, amelyekből kevés és fürgé mozgatással, forgatással gyorsan lehet sokféle helyszínt létrehozni, a házassodni készülő Figaro és Susanna szobájától, a grófné budoárjáig, sőt néhány, a szünetben fölaggatott repkény segítségével a kertig. Minden jelenet megkapja az alkalmas jelzést, az igazi illúziókeltés amúgy is az énekes színészekre és a nézők fantáziájára van bízva. *Benedek Mari* a mai szokás szerint kerüli a korhű jelmezeket, parókát is csak az egyébként piros overálban ügyködő díszletmunkások viselnek. Merthogy bizonyos mértékig ők is részesei az előadásnak, és ha már ott vannak, így külsejükkel ők utalnak a történet eredeti játszási idejére.

Baumarchais komédiájának cselekménye, amelyből *Lorenzo da Ponte* a librettót írta Mozart számára, mondhatni a francia forradalom küszöbén, a fudalizmus felbomlása idején íródott, és egy felvilágosult arisztokrata vidéki kastélyában, háztartásában képezi le a világtörténelmi megrázó kódtatás előregéseit. Folytatva A sevillai borbély eseményeit, melyek során az ifjú gróf a ravasz fodrász és seborvos segítségével megszerzi magának feleségül egy vén, házsártos doktor lányát, a már nem annyira fiatal uraság házassodni készülő szolgálja, bizalmasa, egykori segítőtársa menyasszonyára vet szemet. Miközben hangzatosan lemond az elő éjszaka jogáról, valójában gyakorolni szeretné azt. Ha belegondolunk, divatos téma, közönséges

munkahelyi zaklatás. A rendező ízlését dicséri, hogy erre még csak célzást sem tesz. A ráismerést a nézőre bízta.

Az előzetes hírek szerint a főbb szerepekre jó sok szereposztás készült. Most a szentendrei Főtéren kettő mutatkozott be. Sajnos csak az elsőt láthattam, másnap ugyanis a város másik végén is bemutatott volt, *Leonyid Zorin* érzelmes kétszemélyesét, a Varsói melódiát adta elő *Adorjáni Bálint* és *Tompos Kátya*.

A címszerepben *Cseh Antal* színvonalas énekes teljesítményt nyújt, és játék is feledtetni tudja nem éppen figarói alkatát, energikus mozgékonyágával, kedélyével képes megszerezni az elengedhetetlen nézői rokonszenvet. A grófnét adó *Fodor Beatrix* ugyancsak bájjal viseli jelentékeny természetét, amelyhez társít némi örök naivitást, *Bordás Barbara* Susannája eleven és okos, ahogy az meg van írva. Cherubino, a minden lébe belepottyánó apród nadrágszerepében *Mester Viktória* nagyszerű, *Vajda Júlia* Marcellinája sugározza a sokat tapasztalt asszony józan okosságát. *Haja Zsolt* természetesen gyönyörűen éneklő a gróf szólamát, elegáns méltósággal adja a mindig kijátszott főnököt. Csak a hatalom önkéntelen öntudata hiányzik belőle.

Az előadás magyarul szólalt meg, ami manapság már szokatlan. *Vidor Dezső* fordítását *Kenesei Judit* dramaturg gondozta, az ő érdeme is, természetesen az énekeseké mellett, hogy minden szót lehet érteni. Zenés műfajoknál ez sem mindennapos.

SZONDIKÁLÁS

Szondi György hatvan éves: mármint szobra a Köröndön, melyet *Marton László* alkotott, s mely *Bocskai István* első helyetteseként jelent meg az Andrássy (akkor éppen Népköztársaság) út bal oldalán (ha a Hősök tere felé nézünk) a Kádár-korszak legelején, hogy betöltse az űrt, melyet az erdélyi fejedelem negyvenötös elmozdítása (érdemei elismerése mellett) okozott.

Szondi György úgy is néz ki egyébként, mint egy délceg hatvanas. *Marton László*nak, az alkotónak persze nem volt könnyű dolga: s nemcsak azért, mert a drégelyi hősről igen kevés valószínű információ maradt fenn. (Hogy mást ne mondjunk, azt sem tudjuk róla, hány esztendő volt valójában az ostrom idején, s előletről is bizonytalan, töredékes adatok maradtak csak ránk: valószínűleg közemberből emelkedett föl várkapitánnyá – Drégely nem királyi végvár volt, hanem egyházi birtok, kinevezéséhez tehát nem volt szükség annyi formalításra, mint, mondjuk, *Dobó* esetében Egernél –, s a neve arra utal, hogy családja a Bácskából származhatott: Szond – vagy Szonta – Apatin közeli kisközség, ma is létezik.) Azért is nehéz volt a feladat, mert a szobrásznak egy meglévő talapzatra, adott méretben kellett elkészítenie művét, amely ráadásul farkasszemet nézett az átellenben zászlót bontó *Zrínyi Miklóssal*, akit anno, kilencszázakévtizedben, *Róna József* álmódott bronzba. Az történt, hogy apostoli királyunk, a jó *Ferenc József* a tizenkilencedik századvég ünnepségsorozatában – mink, magyarok, egyezer évesek lettünk, ő meg ötven éve uralkodott rajtunk – tíz szobrot ajándékozott a fővárosnak örömeiben. Ebből négy a Köröndnek jutott, melyet eleve úgy terveztek, hogy a körbefutó palotasor előtti teret majd azok kötik össze. 1902

és 1905 között el is készült a négy alak, *Zrínyi* (*Róna József*), *Bocskai* (*Holló Barnabás*), *Bethlen Gábor* (ifj. *Vastagh György*), *Pálffy János* (*Senyei Károly*), és ők emelték a környék fényét – akkor még volt neki – egészen a második világháború végéig. (Erre szokták mondani, hogy egyet az ultizóknak, egyet a betlizóknak: őfelsége ugyanabban a pillanatban gyönyörködhetett két hősből, akik ősei trónját igyekeztek megmenteni, s kettőben, melyek e trón megdöntésére, vagy legalább meggyengítésére törek – ezt nevezem én kiegyezésnek.) Negyvenöt után aztán a Habsburg családból származó szobroktól elkészöntek a Hősök terén (ezt most nem kommentáljuk), s helyükre, a frissen készült *Rákóczi* és *Thököly* mellett, feltolták az erdélyi fejedelmeket. (Két métrómegálló, annyit bármelyik szobor képes elmozogni.) *Pálffy nádor* és országbíró és hadvezér, a szatmári béke labancirányú nyelbeütője ötvenben távozott el a közterektől, attól kezdve majd egy évtizedig egyedül *Zrínyi* vigyázta a Felsőerdősor utca torkolatát. *Marton mester* az ilyenkor adódó lehetőségek közül a legkönnyebbet választotta: olyan művet alkotott, amelyet elődei is kedvtelve nézegettek volna: ember meg nem mondja erről a Szondirol, hogy nem a millenium lázában készült. Sisak, mellvért, szablya, köpeny, szakáll, bajusz, és rettenthetetlen tekintet: így képzeltek el egy igazi hőst a tizenkilencedik század végén, *Arany János* nyomán. Az ember csak azt nem érti, hogy kelevéze miért nem ragyog vala balján – pedig ott kellene lennie valahol. Persze, a köröndi vitéz még mindig jobban járt, mint mozaik-társa a Szondi utca és a körút sarkán: az úgy néz ki, talpig páncélban, mintha *Nagy Lajos* lovagjai közül került volna a hajdani Steiner Gasse torkolatába.

Összegzésül legyen elég annyi, hogy Terézvárosban – helyesen – ma is erős a Szondi-kultusz, meg hogy a mai Köröndnek nem ez a historizálás a legnagyobb baja. Messze nem.

Névjegy: Szondi György
Kodály körönd

Alkotó: Marton László
Felállítva: 1958.

ST ZÍVMELENGETŐ KÖZÉPKOR

ΣΙΑΒΗΓΕΥΟΕΙΛΟ ΚΟΞΕΒΚΟΒ

**Kályhák és kályhacsempék
a középkori Magyarországon
14 – 16. század**

**Heartwarming Middle Ages
Stove-tiles in Medieval Hungary
14th – 16th Centuries**

kiállítás a
**Budapesti Történeti Múzeum
Vármúzeumában**

Exhibition in the
**Castle Museum
Budapest History Museum**

2018. április 11. – szeptember 2.

1014 Budapest, Szent György tér 2.
Budavári Palota E épület
www.btm.hu

BUDAPEST

